

Издава на 15 и на 30 съ-
ки месѣцъ.

Писма, статии и дописки
са испровадятъ до Ивана А-
женова въ Букурещъ, до Д.
В. Хранова въ Русчукъ и до
ки. „Промышление“ въ Ца-
риградъ.

Администрацията са на-
мира на Str. Sv. Anton, № 14.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стиятъ е:

За Ромѣния . . . 12 фр.
За Русчукъ и
Австрия 14 „
За сичка Ев-
ропейска Турция . . . 16 „
За Россия 5 р.

Неплатени писма са вър-
чатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

Боже мили, чудотворче,
Накарай съдбага
Да пренесе изъ петите
Умътъ ни въ главата!
Доста сме са изъ мъглата
Безумно скитало
И отъ бога Аримана
Щастие искаме!
Ако умътъ нѣма сила
И страстьта владѣе,
То не може щастieto
Мирно да огрѣе.

ТРИ КАРТИНИ ИЗЪ БЪЛГАРСКИЯТЪ ЖИВОТЪ.

„Пъзвѣрждень родолюбецъ.“

III.

Първите христови апостоли сѣ оставяле своите бащи и майки и парамяле сѣ тѣшкиятъ кръстъ не за своето лично обогатение и не за своятъ спокоенъ животъ, а за щастieto на човѣчеството, за исцѣлѣнието на болните умове, за унищожението на грубите суевѣрия и за спасението на човѣческата нравственностъ отъ митарите и фарисеите, отъ жерците и Иродите и отъ сичките духовни угнѣтатели, които сѣ накарвале глупавото човѣчество да блѣе слѣдъ тѣхъ и да нѣма нищо свое. Но времената са измѣнили твърде скоро. Христовото учение, което първоначално намѣрило искренни, честни и самопожертвователни личности, малко по малко захванало да остѣпя предъ всемогѣщиятъ човѣчески егоизмъ; народите, които се още оставале въ своето първоначално грубо положение, т. е. които биле оставени и въ времето на християнството безъ никакво развитие, захванале да са покланятъ на нови идоле; а духовенството, което намѣрило за по-полезно да употреби новото учение за своите лични удобства, малко-по-малко развило своята егоистическа власть до оние размѣри, до каквито не е достигалъ ни единъ отъ езическите жерци и царѣове. И паистина, намираме ли ние каквото и да е различие между Ирода и Филипа II., между Нерона и Гилебранда, между патриарха Прокопия и Лоилла? Когато си помисли човѣкъ, какви жертви сѣ припесле предъ

христовиятъ олтаръ католическите инквизиции, Вартоломейските свадби и фанариотските интриги, то трѣба да са съгласи съ мене, че божественното учение на Исуса Христа е било пожертвовано на най-калниятъ духовенъ развратъ и на най-безчовѣчните страсти още въ старите времена. Ако разгърнеме историята и да прочетеме нейните страници, то ще да видиме, че ни една секта, ни единъ тиранинъ, ни една каста не е употребяла такива варварски и безчовѣчни сръдства противъ нещастното човѣчество, каквито е употребяло духовенството да одържи своята власть. Ромѣнскиятъ народъ е билъ единъ отъ оние нещастни народи, които сѣ биле принудени да испитатъ сичката тежестъ на духовното робство. Въ Ромѣния това робство не е имало никакви граници. Имането на народътъ, честъта му, дѣцата му и сичко друго, щото е скъпо за човѣкътъ, е принадлежало на развратните пастире, които сѣ имале пълна власть да тиранатъ тѣлата и да развращаватъ душите. Съ една дума, ние имаме пълно право да кажеме, че Ромѣния е приличала на мазно мъртво тѣло, надъ което сѣ са трупаде различни плотоядни животни отъ сичките страни на православниятъ свѣтъ. Разбира се, че грѣцките гарване сѣ оставяле на другите гостѣне само оние части отъ богатото тѣло, които сѣ артисвале послѣ тѣхниятъ роскошенъ обѣдъ. Тие останки сѣ принадлежѣле на българете, които сѣ жертвовале народностъта си и името си да угодатъ на своите господаре и да са възползуватъ отъ тѣхната трапеза. Но отецъ Вартоломей не е билъ отъ оние хора, които са задоволяватъ съ малко или които са насищатъ съ огризени кости. Неговата честолюбива душа желала да добие сичко, или нищо. Когато са върналъ изъ Цариградъ, то първата негова обязанностъ била да събере повече злато и сребро, безъ които, по неговите собствени думи, и богу не си драгъ. Сръдствата, които са употребяле за добиванieto на тие два метала, биле различни, но азъ свободно мога да ги раздѣла на честни и безчестни. Подъ име честни сръдства азъ подразумѣвамъ даже и оная духовна търговия, която са нарича черковенъ доходъ, ако нейниятъ характеръ и да не отговаря на горниято название. Освѣнъ черковните и манастирските доходи, отъ които отецъ Вартоломей добивалъ една доволно голѣма частъ, тоя достоенъ за уважение архипастиръ правилъ и частна търговия, т. е. ставалъ ортакъ съ различни търговци, давалъ на заемъ пари съ еврейски про-

центи и пр. Между безчестните сръдства първото място, без никакво съмнение, принадлежало на старите кокони, от които отецъ Вартоломей са ползувалъ и морално и материялно. Известно е вече, че старите жени иматъ голѣма склонностъ къмъ калугерете, както и старите мъже обичатъ да са вовиратъ между калугерките. Причината е ясна. Сѣки отъ насъ знае, че когато човѣкъ са пресити отъ окружающето насъ еднообразие, то неговата душа захваща да желае нѣщо извънпрѣдно, нѣщо необикновено и нѣщо разнообразно. Младите калугере и младите калугерки, които още не сѣ успѣле да добиятъ чинове и да събератъ пари, знаятъ сичкото това и ползуватъ са отъ обстоятелствата. Така напримеръ, тие са предаватъ въ рѣцете на старците и на бабичките, ползуватъ са отъ кесините имъ, молатъ са за душите имъ и наслаждаватъ са отъ дебѣлините имъ. Отецъ Вартоломей, който билъ единъ отъ най-здравомислящите калугере, употребилъ и послѣдните си сили да увеличи своите доходи, които слѣдъ време му дале възможность да стане единъ отъ най-първите хора.

Единъ день между отца Вартоломея и отца Аверкия, който така сѣщо билъ благоразуменъ човѣкъ, произлизалъ слѣдующиятъ разговоръ.

— Азъ мисла, говорилъ отецъ Аверкия, че е време да обърнеме вече и ние своите вътрида къмъ оная страна, къмъ която вѣе вѣтарътъ. Ти и самъ видишъ, че фанариотете падатъ се повече и повече и че всемогщиятъ престолъ на вселенскиятъ патриархъ е захваналъ да са люлѣе отъ натискътъ на народите . . . Азъ та съвѣтвамъ да са възползувашъ отъ обстоятелствата.

— А какво трѣба да правиме? попиталъ отецъ Вартоломей.

— Да станеме ромѣне, отговорилъ отецъ Аверкия рѣшително. — Каквото праватъ сичките хора, това трѣба да правиме и ние. Не видишъ ли какво праватъ даже и най-яроствните елини. Оние хора, които до завчера са вѣлихъ да бждатъ вѣрни синове на своето отечество Елада и да му посвѣтатъ и послѣдната си капка кръвъ, днесъ сѣ захванале да са хвалатъ съ своето ромѣнско происхождение, да одобряватъ дѣйствиата ца князь Куза, да даватъ спасителни съвѣти на Вратияна и да поддържатъ отъ сичкото си скръце народната партия . . . Азъ ги не обвинявамъ. Разумниятъ човѣкъ трѣба да живѣе съобразно съ времето и съ обстоятелствата. Азъ обвинявамъ само оние хора, които ставатъ просѣдци и мѣченици за нѣкакви си идеи, за нѣкакви си народности и за нѣкакви си отечества. За какво ми сѣ твоите народности, когато нѣмашъ какво да бдешъ? Ние трѣба да станеме ромѣне, когато сичката влашка и молдавска земя желае да са нарича Ромѣния и ромѣне.

— Но ние са заклѣхме предъ патриархътъ да служиме на великата черкова и да бждеме вѣрни синове на великата идея, казалъ отецъ Вартоломей.

— А ако сме са клѣле, то какво? Ние сме са клѣле и предъ бога да бждеме честни послѣдова-

тели на неговото учение и да пасеме стадото му безъ задни мисли, а изпълняваме ли своите обязанности? Днесъ, мой брате, хората глѣдатъ на тие нѣща съвсѣмъ друго-яче. Глѣдай да бжде добре тебе, а за другите са не грижи. Който е уменъ, нему не трѣбать учители и съвѣтници, а който е глупавъ, нему не може да помогне ни самъ господъ богъ. Ако са не възползуваме отъ народната глупость ти и азъ, то ще да са възползува други, трети, четвърти . . . Свѣтътъ е направенъ криво още отъ първиятъ день. Ако имашъ, ако си силенъ, ако владѣешъ, ако си уменъ и хитаръ, то сичко пада предъ тебе и изпълнява желанието ти; а ако нѣмашъ твърда воля, ако нѣмашъ пари и умение да ги добиешъ, то ти си пула, ти си прахъ, ти си нищо. Азъ познавамъ множество патриоти и множество гениялни глави, които ходатъ гладни; познавамъ и такива, които са голятъ отъ кръвта на тие патриоти и които ги употребяватъ за своите лични интереси. Умѣй да спечѣлишъ много имане, безъ да поврѣдишъ на честта си, т. е. безъ да откриешъ предъ стадото своите слабости, и бжди увѣренъ, че сичко ще да бжде твое. Парата е всесилна. Ако сѣ ма заклѣе за сто жълтици, то хилядото сѣ въ състояние да свалатъ отъ вратѣтъ ми и послѣдниято прегрѣшение и да ма очистатъ като отроче не само предъ стадото, което обича да глѣда на сѣко нѣщо съ чудно око, но и предъ оногова, комуто сѣмъ са заклѣлъ да слугувамъ. Помни думите ми. За мене е по-добре да бжде господаринъ, нежели робъ. Така ли е? Знай и това, че ние никакъ не губиме предъ народътъ, ако му кажемъ, че отъ сега нататкъ ще да служиме нему, а не на неговите досегашни господаре.

— И така, ти ма съвѣтувашъ да стана ромѣнинъ и да обява на ромѣнскиятъ народъ, че грѣхите сѣ го глобиле и че азъ самъ дошѣлъ да го избава отъ тѣхните насилия. Така ли е? попиталъ отецъ Вартоломей.

— Така е, отговорилъ отецъ Аверкия и на устните му са появила фанариотска усмивка. — Отъ сега нататкъ ние ще да бждеме ромѣнски патриоти.

— Тѣшко и горко на онзи народъ, който довърява сѣдбата си на такива дѣонмета, каквито сме ние съ тебе, казалъ отецъ Вартоломей и изкикотилъ са. — Азъ сѣмъ родомъ бѣлгаринъ; огрѣчихъ са на време за своите лични интереси; а сега ща да са оромѣнча за любовта на онова властолюбие, което е свойственно на сѣко разумно същество. Нека бжде така. Отъ сега нататкъ азъ ща да посвѣта сичкото си тѣло и душа на ромѣнскиятъ народъ не за ползата на великата черкова, а за своятъ личенъ интересъ. Твоята мисаль е гениялна . . . Но ще ли ромѣнскиятъ народъ или днешните ромѣнски патриоти да повѣрватъ на нашата искренность, когато ние сме бале до вчера явни противници на тѣхните желания?

— А разбирашъ ли ти що е народъ? попиталъ отецъ Аверкия.

— Народите сж стада, които върватъ слѣдъ своите пастири безъ цѣль и безъ съзнание, но и у тѣхъ доволно чѣсто са появява сила и енергия, които разрушаватъ сичко, щото и да имъ са попадне на срѣща, отговорилъ отецъ Вартоломей. — Азъ са боя отъ тая груба сила . . . Азъ мисла, че ако да не би била тая сила, то честността и човѣколюбието би изгубиле окончателно своятъ кредитъ. Единъ старъ калугеринъ, моятъ учитель, говорѣше, че народите приличатъ на котки: ако ги гладишъ отъ главата камъ краката, то тие са радватъ, развѣжватъ са и глѣдатъ ти въ очите, а ако ги гладишъ отъ опашката камъ главата, то тие драцатъ, хапатъ и бѣгатъ отъ тебе.

— Азъ са не съгласявамъ съ твоятъ учитель, отговорилъ отецъ Аверкий. — По моето мнѣние кротки и миролюбиви срѣдства трѣба да употребява само онзи, който е безоруженъ, т. е. който нѣма въ рѣцете си сила и срѣдства да са бори съ грубата сила . . . Ако силниятъ човѣкъ да би захваналъ да глади сичките котки отъ главата камъ краката, то тие непременно би му отгризле ушите. Ако ни е дадена властъ, то ние сме длъжни да я употребимъ съ сичката нейна сила и значение. Азъ ти говора сичкото това за туй, защото сжмъ увѣренъ, че ти твърде скоро ще да бѣдешъ голѣмъ човѣкъ.

Думите на отца Аверкия са изпълнили. Отецъ Вартоломей, който принадлежалъ въ числото на оние хора, които умѣятъ да са извиватъ като змяя, захваналъ да говори само ромѣнски и обявилъ въ всеуслышание, че баща му произхожда отъ Траяна и че неговите прародители сж носиле байракътъ на Михая Витяза, и най-послѣ възстаналъ противъ грѣците, написалъ цѣла статия за несправедливостта на тѣхните трѣбования и успѣлъ да добие множество поклонници. Тие нѣколко успѣха му далѣ още по-голѣма смѣлость, и той са рѣшилъ да работи по-енергически. Въ това време отецъ Акакий са приготовилъ да остави тоя свѣтъ и да са пресели въ доната на Авраама. Но чука сжмъ длъженъ да ви ява и това, че отецъ Вартоломей, у когото сичките дѣски биле добре заковани, са намералъ постоянно около дѣда си, угождалъ на неговите старѣшки каприции, изпълнялъ сѣко негово желание, одобрялъ сѣка негова миса и успѣлъ да го привърже за себѣ си до такава степенъ, щото добриятъ старецъ му оставилъ сичкото свое имане, което са състояло отъ триесетъ хиляди жълтици чисти пари. Предъ смъртъта си дѣдо Акакий далъ на своятъ унукъ такавъ човѣколюбивъ съвѣтъ. „Сине мой, азъ вида, че ти ще да станешъ човѣкъ! говорилъ той. — Азъ ти оставямъ голѣмо богатство . . . Варди го и увеличавай го. Парата е сичко на тоя свѣтъ. Тя дава на глупавиятъ умъ, на тѣпиятъ хитростъ, на невѣжественвиятъ умѣние, на безчестниятъ добро име, на лудиятъ добро положение, на развращениятъ свѣтостъ и пр. Златото позлатява даже и най-рѣждивото желѣзо. Втората човѣческа добродѣтель е скритността. Умниятъ човѣкъ не трѣба да има нито

искренни приятели, нито искренно любими приятели. Кой знае какво може да са случи? Днесъ ти е приятель, а утре ти става най-вѣрниятъ неприятель. Покритото млѣко котките не лочатъ. Трѣба да знаешъ и това, че ако твоятъ приятель е сиромашъ човѣкъ, то той ще да бѣде неприятель на кесията ти, а това не може да бѣде приятно на умниятъ човѣкъ, който познава значението на парите. Ти можешъ да водишъ приятелство само съ богатите хора, а особенно съ богатите старци и бабички, защото отъ тѣхъ произлазя добро и за тебе лично и за кесията ти. Не харчи на вѣтарѣтъ. Ако видишъ, че нѣкое народно дѣло може да ти принесе хилядо жълтици, то можешъ да похарчишъ половината за народни цѣли. Но въ тие случаи са изисква голѣма осторожность. По-напредъ получи самъ, а послѣ употреби опредѣленната сума, за да добнешъ по послѣ двойно и тройно. Днешните времена сж тѣшки. Който желае да бѣде човѣкъ и да проживѣе на тоя свѣтъ щастливо, той трѣба да избие изъ главата си сѣка една фантазия, която му не приважа същественна полза. Човѣколюбивите идеи, които са предложатъ днесъ даже и отъ джелетете, не сж нищо друго, освѣнъ „стани бабо да сѣдна“; религията не е нищо друго, освѣнъ роскошенъ накитъ, който е потребенъ за животътъ на нѣколко хиляди хора; народността е или ефимерна мода, или дѣйствиелно срѣдство, което са употребява за благоденствието на Петра и на Павла; най-послѣ, славолубието, честолюбието, честността, твърдиятъ характеръ и постоянството не сж нищо друго, освѣнъ празни мечти, отъ които ни душата, ни тѣлото нѣматъ същественна полза. Умниятъ човѣкъ е длъженъ да живѣе съобразно съ времето и съ обстоятелствата. Ако имашъ полза отъ вѣрата, то стани религиозенъ човѣкъ; ако имашъ добри доходи отъ народността, то стани патриотинъ; а ако видишъ, че и едната и другата сж добри крави, то дой и двѣте. Количеството на млѣкото е важно, а не истиникътъ, който ни дава това млѣко. Така праватъ сичките хора, така трѣба да правиме и ние. Я поглѣдай колко яростни патриоти сж са завзѣле въ послѣдните нѣколко години да воскрѣсатъ Ромѣния и да ѝ дадатъ предъ свѣтътъ друго значение. А отъ дѣ сж родомъ тие патриоти? Искренни ли сж тие патриоти? Какви причини сж накарале тие патриоти да защищаватъ ромѣнската народностъ и да презиратъ своите грѣцки, бѣлгарски и арменски майки? — Частниятъ интересъ. Азъ не вѣрвамъ, че послѣ днешните реформи на ромѣнския народъ ще да бѣде по-легко. До днесъ сж го доиле манастирите и фанариотете, а отъ днесъ ще да го доятъ патриотете и евреите. А защо ние да бѣдеме изключение? Ако фанариотете сж са рѣшили да са преобразатъ на ромѣнски патриоти, то намъ е много по-лесно да изпълниме тѣхната нова програма.“

Ето какви сж биле умните и разумните съвѣти на отца Акакия, които слѣдъ време принесли на неговиятъ унукъ громадна полза. Когато отецъ Акакий са поминалъ и когато паричките му преминале

въ ръцете на неговият наследникъ, то въ Ромъния произлязла особена борба противъ фанариотете и противъ цариградския патриархъ. Няколко честни патриоти, между които и паистина са намирале множество дйонмета, пожелале да изхвърлятъ изъ школите гръцкия езикъ и да отнматъ манастирското имане. Отецъ Вартоломей билъ единъ отъ най-яроствните помощници на тие патриоти, и въ доволно късо време успялъ да добие име, високо положение и множество поклонници. Неговото благоразумие било безгранично. Когато ромънските патриоти извикале изъ сичкото си гърло, че свободата е пай-скъпа за човкътъ, че законите тръба да бждатъ либерални, че властта на князовете тръба да бжде ограничена и че Ромъния тръба да подражава буквално на западните държави, то отецъ Вартоломей одобрялъ тѣхните принципи, защищаль тѣхните убждения, борилъ са за тѣхното осъществление и стоялъ като каменна стѣна между вишегласието; но щомъ парпните промѣнле своиятъ харахтеръ, т. е. щомъ захванале да са скъптоватъ за удовлетворението на самиятъ народъ и за раздѣленieto на болѣрското и на манастирското имане, то умниятъ човкъ заборавилъ окончателно сичките прогресивни реформи и човкълюбиви теории и рѣшилъ са да защищава своите богати приятели, отъ които са падѣль слѣдъ време да добие скъщественна полза. Новите му убждения, които никакъ не отговаряле на неговите по напредни демократически принципи, биле посрѣшнати отъ искренните патриоти съ пѣкое негодование, но отецъ Вартоломей билъ майсторъ въ своятъ ишликъ и успялъ да докаже на своите противници, че постепенните преобразования биватъ и по сигурни, и по-дълготрайни.

— Нашата демократическа партия е джължна да дѣйствува острожно и да не раздражава болѣрете, които още могатъ да ни бждатъ опасни, говориль той. — На народътъ ние не можеме да са облъгпеме, защото у него още не са е развило оно-ва самоскъзнание, което са изисква отъ единъ народъ, комуто са дава самоуправление. Най-напредъ ние тръба да са погрижиме за народните школи или за народното развитие, а послѣ вече, когато усилимъ своите срѣдства, да обивиме война на силните и на високорожденните. Пипайте полегка, ако желаете да добиете добаръ успѣхъ.

На болѣрете отецъ Вартоломей говорилъ така: „Вие тръба да са джържите и да не отстъпите. Ако дадеме властъ на народътъ и ако раздѣлимъ манастирското и болѣрското имане между селѣнеге, то революцията е готова. Умните хора сж джължни да предупрѣждаватъ нещастията. Демократизмътъ е добаръ само за болѣрете и за чиновниците, а не и за царвулановците, които не знаятъ нито що смърди, нито що мереше. Ако дадете на селѣните толкова земя, колкото имъ е нужна, то тие ще да станатъ лениви и Ромъния ще да достигне до просѣшка торба. Освѣнь това, болѣрете иматъ гомѣми пространства земя, която ще да остане скъвѣмъ необработена. Не, ако послушате демократите, то ще да погубите и себѣ

си, и земята пи. Не хвъргайте бисерътъ си предъ свинете. Ако дадете на селѣнинътъ свобода, то ще да направите отъ него не честенъ работникъ, а бѣсна свиня. Селѣнинътъ бива щастливъ и полезенъ само тогава, когато е простъ и необразованъ. Народните школи сж опасни не само за пазе, но и за самите селѣне, защото слѣдъ школата върви равенството, слѣдъ равенството — републиката, а слѣдъ републиката — безначалието. Даже и самъ Христосъ богъ говори, че слугите тръба да са покоряватъ на своите господаре и да исполняватъ волята имъ.“

Разсжжденята на отца Вартоломея биле до толкова логически, щото удовлетвориле и двѣте партии.

IV.

Но времето вървѣло, годините са търкаляле, хората старѣле, младежите вървѣле напредъ, щастieto падало и стаяло, скдбата на народите са прозивала и отецъ Вартоломей успялъ да удовлетвори своето самолюбие и да са обогати до немомвѣрни размѣри. Неговата слава са распространила не само по Ромъния, но и по Османската империя. Сѣки говорилъ, че тоя достоенъ за уважение човкъ е добаръ патриотинъ, разумна глава, честно скръце, богатъ човкъ и достойна за уважение личностъ. Но хитростята, която била ужвършенствована въ отца Вартоломея, плувала като дървено масло надъ сичките други негови достоинства. Ако цариградския патриархъ и да виждалъ съ очите си, че отецъ Вартоломей възстава яроствно противъ гръцкото влияние въ Ромъния, по се още билъ увѣренъ, че сичкото това става нарочно и че неговиятъ любимецъ е въренъ на своите първи начала. А и могло ли е да бжде друго-яче, когато самите увѣрения на отца Вартоломея сж свидѣтелствовале за положението на работите. Веднашъ патриархътъ му написалъ писмо, въ което го обвинялъ за неговата извъирѣдна преданностъ на Ромъния и на нейните патриоти, но получилъ такавъ отговоръ. „Азъ зная твърде добре, писалъ отецъ Вартоломей, че вие сте си сжставиле за мене не твърде похвално мнѣние. Вие още ма не познавате както тръба . . . По-добре е да си извада очите и да си отрѣжа уши-те, нежелли да измѣна убжденията си и да заборава своето отечество Еллада. Но обстоятелствата, обстоятелствата! Не видите ли вие какавъ Содомъ ври около пазе? Бждете малко по-хладнокржвни и претърпѣте за време постигнавшите великата черкова нещастия. Времето твърде скоро ще да засвидѣтелствува, че върниятъ сипъ не може да са изгуби и въ най-голѣмиятъ хаосъ. Бждете благодарни, че именно азъ, а не други, играя такива голѣми роли въ това критическо време.“

Когато патриархътъ поискалъ отъ отца Вартоломея малко парвци, то получилъ слѣдующиятъ отговоръ. „Не вие тръба да искате отъ мене, а азъ отъ вазе, писалъ той. — Вие твърде добре знаете, че азъ скъмъ джлжегъ да подкупувамъ, да награждавамъ и да харча и дѣто тръба и дѣто не тръба,

защото само отъ голѣмите жертви зависи щастieto на великата черква.“ Патриархътъ са упокоиъ.

Но човѣколюбието, народолюбието и родолюбието на отца Вартоломея достигало и до по-голѣми размѣри. Веднашъ предъ неговиятъ конакъ, който билъ пжленъ съ слуги и съ слугини, стоѣле единъ полустаръ бжлгаринъ селѣнинъ съ своята полустара жена и единъ младъ човѣкъ съ своята млада невѣста. Лицата на сичките тие човѣкоподобни същества биле мурги и попувани отъ вѣтровете и отъ полското сжжце, очите имъ глѣдаде тжпо, безсмисленно и полуотчаянно, дрѣхите имъ биле покжсани и физиономите имъ сжидливи. Изъ сичко са видѣло, че тие сж пропжтувале много дни и че още не сж могли да си починатъ. Това потвърждаде даже и торбичките имъ, които биле вече сжвсѣмъ празни.

— Кого търсите? ги питалъ единъ отъ слугите на отца Вартоломея и глѣдалъ на тѣхъ съ дълбоко презрѣние.

— Ние не знаеме влашки, отговориле селѣните.

— А кой дяволъ ви носи по Влашко, когато не знаете влашки? попиталъ слугата.

— Ние не знаеме влашки, повториле селѣните.

— Кажете ми кого търсите и какво искате? попиталъ слугата бжлгарски.

— А-а-а, та ти си билъ христенинъ! казалъ старецътъ весело. — Тукашните не знаятъ нашиятъ христенински езикъ. Да та поживи господъ, че ни разбра и че та разбираме! Ние сме дошли да видиме нашиятъ роднина, който живѣе въ тие конаци. Азъ му сжмъ уйка.

— А кой е тоя вашъ роднина? попиталъ слугата. — Да не самъ азъ?

— Не си ти, отговорилъ селѣнинътъ и поглѣдалъ на слугата зачудено, чегато той му говорилъ необикновенни нѣща. — Азъ искамъ да вида нашъ Стопича, който са нарича сега Вартоломей.

— Ти си полудѣлъ, мой старче! казалъ слугата и поискалъ да са върне назадъ и да остави селѣните подъ откритото небе безъ хлѣбъ, безъ покривка и безъ пребиена пара въ кесията.

— Смили са, брате! казалъ старецътъ и хваналъ слугата за крайтъ на дрѣхата. — И ние сме родени отъ майка и отъ баща. Не оставяй ни да препощуваме на улицата . . . Три дни ни сме спале и два дни не сме ѣле. Иди и кажи на Вартоломея, че е дошѣлъ уйка му и че иска да го види. Премина цѣла недѣля, а ние се още не можеме да го видиме. На му дай баремъ тая книга.

Слугата, който ималъ още колеко-годе сжрце, са обжрналъ камъ старецътъ, земалъ писмото, казалъ му да дойде слѣдъ два дѣня, влѣзалъ вътре и затворилъ вратата. Въ писмото, което тутакси било дадено отъ слугата на отца Вартоломея, са говорило слѣдующето: „Мили мой сине и преподобни отче! Помнишъ ли когато та доведе дѣдо у назе и когато ние го молихме да та не води въ Влашко, а да та остави при мене? Ти не помнишъ! Аво да би помнилъ нашите радости, когато та по-

срѣшпахме, и нашите сжззи, когато та испратихме, то не би ни оставялъ да чѣкаме предъ вратата ти цѣла недѣля и да сжмие край градътъ гладни и жѣдни. Смили са за назе. Ние не искаме нищо друго, само да та видиме здравъ и живъ. Напа ти не ще вече да чѣка и иска да са върне назадъ и да проси изъ пжтътъ милостиня, а азъ ѣ казвамъ да почѣка още нѣкой дѣнь, защото ми гори сжрцето да та вида. Дошѣлъ сжмъ съ себѣ си и Иванча. Помнишъ ли го ти? Когато дойдохте съ дѣда у назе, той бѣше още малко хланаче. Парванчо, когото ти учеше какъ да приви капане и да хваща врабчетата, умрѣ отъ синаницата. Марийка си сгоди тая година момиче. Помнишъ ли баремъ нея? Тогава ти казваше, че не щешъ да станешъ калугеринъ . . . „По-добре е да стана просѣкъ и да си свира съ гусалте,“ казваше ти. Азъ помна сичко. Кажи на твоите сеймене да ни пуснатъ да та видиме. Твой уйка

Недѣлко.“

Какво впечатление е произвѣло това писмо на отца Вартоломея, азъ не зная, зная само това, че слѣдъ два дѣня, когато добродушните селѣне дошли още веднашъ да испитатъ своето щастие на познатите вече врата, то сжщиятъ слуга ги завелъ въ готварницата, далъ имъ да са наѣдатъ, подалъ имъ десетъ провалени цванчета и обявилъ имъ, че отецъ Вартоломея е болѣнъ и че не приемава никого. Недѣлко станалъ, земалъ парите и приготвилъ са да остави и конакътъ на своятъ племянникъ и Букурещъ; по неговата жена, която била малко по-самолюбива отъ мъжътъ си, намислила да направи слѣдующето. Преди да са случи описанното произшествие, тя са извѣстила отъ една бжлгарка, съ която са срѣшнала случайно, че отецъ Вартоломея ще да служи литургия въ една отъ най-пжрвите черкви на градътъ. Щомъ са отвориле черковните врата, тя била вече тамъ съ мъжътъ си и съ дѣцата си. Дошѣлъ отецъ Вартоломея, облѣкалъ са и захвапалъ службата. Черковното великолѣпие било ослѣпително, но нашите селѣне не глѣдаде на нищо, освѣтъ на онзи предмѣтъ, който занималъ сичките тѣхни мисли. Недѣлко и Недѣлковица глѣдаде на отца Вартоломея съ нѣкакво си полусжжаление, полуогорчение и полуненавистъ, а младите мъжъ и жена биле пжлни съ вжсторгъ и съ нѣкаква си гордостъ.

— Сичко е добро, сичко е за чудене, сичко е златно и сребарно, мислилъ Недѣлко и вжздишалъ отъ се сжрце. — Ако да не би била неговата гордостъ, то азъ би го нарѣкалъ ангелъ. И хубавецъ е, и гиздавъ е, и висовъ е . . .

— Не ми трѣбать твоите десетъ цванчета, мислила Недѣлковица. — Азъ не сжмъ просѣкнина. Отъ чуждите хора ща да попроса, а отъ тебе не ща. Занеси ги въ гробътъ си. Когато единъ човѣкъ нѣма сжрце, то неговата молитва и богу не трѣба. Той мисли, че ние сме дошли при него да искаме пари! Не трѣбать ни твоите пари. Да сж живи дѣцата ми и мъжътъ ми. Който знае и който може да

работи, той не проси милостиня. Ние имяхме пари за пхтъ, но изхарчихме ги въ тие петъ недѣли... Петъ недѣли ставатъ отъ когато сме тръгнале изъ Червена-вода... А въ Букурещъ не може да проживѣе човѣкъ съ двацетъ пари. Четири гърла ѣдатъ и пиятъ. Ние продадохме единъ волъ и четири свине за тебе, а ти ни подавашъ милостиня! Десетъ цванцика! Боже, до какво сме доживѣле! Земи назадъ своите пари и дай ги на други просѣци. Ако да би знаѣле, че ще да доживѣеме до твоята милостиня, то би продзле и къщата си.

— Презъ животътъ си азъ още не съмъ виждалъ такова чудо, мислилъ Иванъ. — Я глѣдай колко злато е натруналъ на плѣщите си! Азъ мисла, че и богъ са не облача въ такива скъни дрѣхи, когато сѣди въ райятъ съ своите праведници... Защо не станяхъ и азъ калугеринъ? Но нашите калугере не приличатъ на влашките. Нашите калугере сѣ свромаси. Но защо да бѣда калугеринъ, когато калугерете нѣматъ ни сѣрце, ни милостъ? Не ща да бѣда калугеринъ. Калугерете нѣматъ такива хубави, гиздави и здрави женици, каквато имамъ азъ. Послѣ тие размисления Иванъ поглѣдалъ на своята гиздава женица и изъ очите му потекле едри сълзи.

— Той прилича на мой Иванъ, мислила младата женица. — И очите имъ, и посовете имъ, и челата имъ, и устата имъ, и косите имъ сѣ еднакви. Но Иванъ е добаръ човѣкъ. Когато Иванъ ма поглѣдне, то на сѣрцето ми става весело и легко, а тоя... Мене е страхъ отъ неговите очи. Я поглѣдай го какъ глѣда. И беглъчките не глѣдатъ така сѣрдито. Чегато го боли корѣнътъ. Боже мой, защо ли са сѣрди! Моли са богу и сѣрди са! Сичките наши селѣне сѣ по добри отъ него. И Петаръ Колѣвъ, който е сѣрдитъ човѣкъ, не глѣда така сѣрдито. А мама и тато го обичатъ като очите си и искатъ да го видатъ! Вардете са да ви не ухапе.

Ето какво впечатление е произвѣлъ отецъ Вартоломей на своите роднини, които сѣ дошле нѣши отъ далечните крајове да го видатъ и да му са порадватъ! Но литургията са свършила и отецъ Вартоломей сѣблѣкалъ своите сѣжаноцѣнни одѣжди, земалъ своята патерица и приготвилъ са да излѣзе изъ черковата. Въ това време Недѣлковица са приближила до него, подала му десетѣ цванцика и проговорила: „Земи своите пари и дай ги на просѣците да помѣнатъ майка ти и баща ти.“ Послѣ това добрите селѣне излѣзле изъ чрковата, оставиле Букурещъ и упхтили са камъ Гюргево. Нѣкои приятели на отца Вартоломей желаятъ да ни увѣратъ, че той е билъ излѣганъ отъ слугите си и че не е знааъ, кой го търси и кой иска да го види. Разсказватъ още, че той заповѣдалъ на слугите си да памѣратъ неговите роднини и да ги довѣдатъ при него, но Недѣлко и Недѣлковица отговориле сѣ сълзи на очите, че имъ о тѣшко да са срѣшнатъ още веднашъ съ него.

Преминале още нѣколко години. Единъ день въ Букурещъ дошле изъ България една жена, три

момиченца и едно момченце и пожелале да видатъ отца Вартоломей. Тие биле посрѣшнати отъ сѣжиятъ слуга, който посрѣшналъ нѣкога си и Недѣлка.

— Азъ съмъ сестра на Вартоломей, а тие сѣ мои дѣца, говорила жената и плакала.

— Дойдете утре, отговорилъ слугата и поглѣдалъ умилно на момиченцата, които и нанстина биле за глѣдане, а особенно тѣхните черни и голѣми очи и тѣхните дълги и дебѣли коси. — Днеска има госте. Утре рано, около осемъ часѣтъ, той ще да бѣде самъ. Азъ ща да му кажа, че сте дошле. Не грижете са.

Жената са покловила и тръгнала съ своите дѣца, но скоро са върнала назадъ и обявила на слугата, че нѣма пари и че не знае дѣ да са дѣне.

— Азъ съмъ вдовица и нѣмахъ отъ дѣ да зема, казала тя. — Петъ дѣца съмъ отгѣдала. Кажими, дѣ ща да ида и дѣ ща да чѣкамъ? Ти ма не питашъ, имамъ ли пари да си купя хлѣбъ!

Слугата помислилъ малко, поглѣдалъ още веднашъ на хубавите момиченца и казалъ имъ да върватъ слѣдъ него. Той ги завѣлъ въ готварницата на господаринътъ си, казалъ на готвачете да имъ дадатъ да поѣдатъ и оставилъ ги. Слѣдъ три дена отецъ Вартоломей са умилостивилъ и заповѣдалъ на слугите си да повикатъ селѣните, които, по неговите думи, той не познава.

— Азъ нѣмамъ никакви сестри, казалъ той на слугата си и почервенѣлъ, като ракъ.

Срѣщата на братътъ съ сестра си била така сѣжцо възмутителна. Когато селачѣнката излѣзла предъ своятъ благороденъ братъ заедно съ дѣцата си и когато понескала да са хвърли на шията му и да го стисне на гърдите си, то отецъ Вартоломей я вапрѣлъ и обявилъ ѣ, че калугерете нѣматъ ни рода, ни роднина и че тѣхната душа е посвѣщена само на бога. Тие нѣколко думи накарале простата жена да отрие сълзите си, да смири ентузизмътъ си и да наведе главата си. Какво е происходило послѣ това, азъ не знаа, знаа само това, че слѣдъ една година братолюбивата жена умрѣла въ Букурещъ и че нейните дѣщери дълго време живѣле отъ своите красоти, които тие продавале сѣкому.

Ето какъ е живѣлъ нашиятъ извѣнрѣденъ патриотинъ, комуто човѣчеството одавна вече би трѣбало да въздигне безсмъртенъ памѣтникъ.

(Продължава са).

ЗА ДОИСТОРИЧЕСКИТЕ ВРЕМЕНА.

Че комуналниятъ бракъ е ималъ исклучително значение у първобитните народи са види изъ това, че у андамонете сѣка една жена, която са е отказвала да раздѣли ложето съ нѣкого отъ семейството, са е наказвала тѣжре строго. Ако семейството е имало общъ конъ, когото е можѣлъ да ѣзди сѣки единъ членъ, то и жената е била обязана да бѣде принадлежностъ на сѣкого, който са е наричалъ членъ на това семейство. Индивидуалниятъ бракъ са е появилъ само отъ онова време, отъ

когато човѣкътъ е захваналъ да има своя собственост. Слѣдъ време, когато са появили владѣтели и управители и когато полигамията добила свое значение, войнственните народи захванале да нападатъ на своите сѣсѣда, да отниматъ жените имъ и дѣщерите имъ и да украшаватъ своите къщи. Множество факти свидѣтелствуватъ, че произхождението на бракътъ въ старите времена не е зависѣло нито отъ религиозни, нито отъ социални смображения. Доказано е така сѣщо, че въ оние времена не е сѣществувала нито любовъ и преданность, нито нѣжност и взаимна привързанность. Насилието отъ едната страна и покорността отъ другата сѣ сѣставляле сичко. Карибите сѣ земале жени отъ сѣсѣдните племена безусловно и не сѣ имале съ тѣхъ никакви духовни свързки. Това отчуждение е било до толкова голѣмо, щото жените сѣ говорили едниъ езикъ, а мъжете други, бѣзъ да разбиратъ единъ другиго. Оадефидъ разказва, че въ Австрали жената не е нищо друго, освѣнъ грубо животно, което са довожда въ къщата на мъжътъ само за това, за да носи сичките тѣжести, да тѣрпи скотски страдания и да удовлетворява грубите страсти на своятъ деспотъ. Но за да добие подобно животно, австралецътъ е длѣженъ да го отнѣме отъ сѣсѣдните племена. Разбира са, че тие отнимания повечето пѣти са извършватъ съ голѣми кръвопролития. Когато австралецътъ срѣшне нѣкоя чужда жена или нѣкоя дѣвица, то я удри по главата съ своятъ давакъ, а послѣ я завлѣча въ нѣкой шумакъ и накарва я да върви слѣдъ себѣ си. Жената, която е робиня на сѣбаде, знае тѣврде добре, че промѣненето на господаринътъ ѝ не може да облегчи или да улошава нейното положение. Ето защо тя върви слѣдъ своятъ новъ владѣтель безпрѣкословно, а нѣкогаши и сама способствува на насиленето, чегато между бѣдѣщите сѣпруги е сѣществувало взаимно сѣглашение 1). Въ Сидней мъжете нападатъ на жените именно въ онова време, когато отсѣдствуватъ тѣхните господаре. Най-напредъ тие ги биятъ съ своите тоѣги по главите и по гърбовете и зашѣмедяватъ ги, а послѣ ги хващатъ за ръка и влѣкатъ ги камъ нѣкой шумакъ. На това мѣсто произхождатъ такива възмутителни сѣбни, които ние са не рѣшаваме да описваме, защото тие прѣвъзвѣшватъ даже и скотските страсти. Родителите и мъжете на откраднатите не мислатъ нито да тѣрсатъ своите жени и дѣщери, нито да си отмѣстятъ, а стараятъ са да направятъ сѣщото, щото сѣ направиле и тѣхните противници. На островъ Бали, който са намира между Ява и Нова Гвинея, мъжете нападатъ на жените, влѣкатъ ги камъ горите за косите, безчестатъ ги и вържатъ са назадъ при родителите имъ, за да имъ дадатъ нужниятъ откупъ. Израненната и измѣченната дѣвица послѣ това става робиня на побѣдителътъ. Даже и слѣдъ време, когато народите добили извѣстно развитие и когато захванале да живѣятъ въ села и въ градове, тие груби нрави и обичаи се още имале своя сила, ако на тѣхъ и да глѣдале вече като на свадбенъ обрядъ. Генералъ Компелъ говори, че хондите въ Орисса и до днесъ още крадатъ своите невѣсти. Веднашъ той чулъ голѣми вѣскове въ едно село и полюбопитствувалъ да узнае какво са е случило. Той видѣлъ единъ младъ човѣкъ, който

носилъ на рамото си нѣщо обивнено. Около него вървѣле около 30 момчета и защищале го отъ жените, които го гониле и биле съ камане. Тоя обичай, ако и не буквально, са е сѣхранилъ и у славяните на балканскитъ полуостровъ. Въ Сърбия до скоро, а въ Македония, въ България и въ Албания и до днесъ още произхождатъ подобни сцени. Серъ В. Елиотъ говори, че тоя обичай сѣществувалъ още у различни племена въ срѣдна Индия и у бадагасете на Непалгерските планини. Бургентъ описва единъ свадбенъ обрядъ на Малайскитъ острове съ слѣдующите думи. „Когато сичките са сѣбраха и когато сичко бѣше готово, то единъ отъ старците зема невѣстата за ръка, заплѣде я на нѣколко раскраче отъ младоженецътъ и пуска я да приика. Младоженецътъ са спуска слѣдъ нея. Ако младоженецътъ я стигне, то тя принаплѣжи нему, а ако не, то губи надъ нея своето право за сѣбога.“ Но у малайците дѣвенцата има пѣлно право да са откаже отъ оногова, който би я догонилъ, ако той не ѝ е любимъ. У калмиците произхожда сѣщото, ако родителите на невѣстата и да продаватъ своето чедо предварително. Докторъ Кларкъ говори, че у нѣкои калмици тоя обрядъ произхожда така. Бѣдѣщата невѣста са качва на коньтъ си и пуца го да приика. Когато тя са отдалечи на извѣстно разстояние, то младоженецътъ пуца своятъ конъ слѣдъ нея. Ако той я стигне и ако я сваля отъ коньтъ, то тя бива негова, а ако не, тя са отказва отъ това бракосѣчатане. Свадбата тутакси са извършва на онова мѣсто, на което е била хваната невѣстата. „Ако невѣстата не желае да бѣде жена на оногова, който я прѣсѣдѣдува, говори докторътъ, то сѣбога побѣгва.“ У тунгузете и у камчадалете, говори Ерпакъ, дѣвицата не става жена на младоженецътъ до онова време, дорде той я не хване и дорде ѝ не сѣблече наслада горната дрѣха. Но тя трѣба да бѣде открадната или отъ полето, или отъ улицата, защото къщата са счита за свѣщенно жилище. Ако младоженецътъ влѣзе въ къщата на своята невѣста и да я открадне, то отмѣщенето бива кръваво. Падласъ говори, че тоя обичай сѣществувалъ и у самоѣдите. У монголете (Astley), когато са приготвяла нѣкоя свадба, невѣстата бѣга изъ бащината си къща съ нѣкого отъ своите роднини. Младоженецътъ дохожда въ къщата на своятъ тѣстъ и тѣрси бѣдѣщата си жена. „Моята дѣщеря е ваша, говори бащата. — Намерете я и земете я“. Послѣ това младоженецътъ сѣбира своите другаре, отива да тѣрси невѣстата си, намира я и завлѣча я наслада дома си. На о. Корея, когато нѣкой си оглѣда момиче, той дохожда съ своите другаре при къщата му и тропа на вратата. Ако родителите не сѣ противни да дадатъ дѣщеря си, то я завождатъ сами въ къщата му и оставятъ я. Други обряди не сѣществуватъ. Почти сѣщото, съ нѣкои само измѣненни, са повтаря у ескимосете, въ Гренландия, у червенокожите индѣйци изъ амазонската долина, у индѣйците въ южна Америка, въ Огненна земя и на островете Фиджи. Ирлъ говори, че въ Нова Зеландия младоженецътъ и невѣстата са боратъ. Когато нѣкой ергенинъ си оглѣда момиче, то го иска отъ родителите му и назначава день, въ който ще да произлезе борбата. Дѣвицата е длѣжна да са протави и да са борѣ юнашки. Но защото момичетата въ Нова Зеландия сѣ едри и силни, то тая борба

1) Trans. Ethn. Soc. vol. III., p. 250.

са продължава цѣли часове. Ако невѣстата успѣе да побѣдне, то борбата се възобновява, а ако тя надвие на своятъ бѣдѣщъ повѣлителъ, то бѣдѣщата свадба се унищожава. Разбира се, че ако момата чувствува желание да бѣде жена на младоженецѣтъ, то тя се бори не така, както би се борила, напримѣръ, съ оновова, който ѝ не е милъ. Щомъ тя бѣде побѣдена, то младоженецѣтъ ѝ води дома си и тя става негова жена. Въобще, въ Нова Зеландия бѣдѣщата жена трѣба да се противи, да бѣга, да се бори, да скуба косата си и да плаче, въ противенъ случай тя принася безчестие на бащината си къща. На Филипинските островѣ родителите пращатъ дъщеря си въ гората и накарватъ бѣдѣщиятъ си зетъ да ѝ търси. Ако ѝ наиде, тя става негова жена. Въ западно-африканското кралевство Фута младоженецѣтъ дохожда съ сватове предъ вратата на онай къща, въ която живѣе неговата невѣста, и моли родителите ѝ да му ѝ продадатъ. Родителите и роднините пазаратъ съ младоженецѣтъ невѣстата и тутакси добиватъ назначенната цѣна. Тогава невѣстата излиза вънъ и младоженецѣтъ ѝ качва на конѣтъ си. Но щомъ невѣстата сѣдне на конѣтъ, то жените се спущатъ и искатъ да ѝ отнѣматъ. Младоженецѣтъ ѝ защитава и дава дарове. Разбира се, че тоя обрядъ съществува и у много европейски народи. На Кавказъ младоженецѣтъ напада съ своите приятели на къщата, въ която живѣе годѣшницата му, и отнима ѝ насила. Спенсеръ говори, че младоженецѣтъ разрѣзва съ ножѣтъ си нагрѣдките и поѣсть на невѣстата си. Плутархъ разказва, че въ Спарта младоженците сѣ бие джѣлѣни да откраднатъ невѣстата си или да ѝ отнѣматъ насила; у римляните е съществувалъ сѣщиятъ обичай; въ Франция до XVII в. народната нравственостъ е изисквала, щото невѣстата да не влиза въ къщата на мъжѣтъ си безъ сжиротивление и безъ нѣкоя борба; въ Полша, въ Литва, въ Россия, въ нѣкои мѣста на Пруссия, въ България и въ Сърбия младоженците по-напредъ сѣ краде или отнимале невѣстите си, а послѣ вече сѣ дохождали при родителите си да искатъ тѣхното сжгласие. Въ Сърбия съществува даже и отдѣлана дума отъ ни чаре (отнимаче), който характеризира свадбениятъ обрядъ, който се е извършвалъ съ отниманне. Лордъ Кемсъ говори, че въ Валисъ, въ Англия, между сватове е происходила голѣма борба. Въ времето на тая борба невѣстата е сѣдѣла на конѣтъ си посрѣди борците и очѣкувала е рѣшеннето на своята сждбина. Когато сватове и тѣхните гости са уморвали, то младоженецѣтъ зема въ невѣстата си и захващало са веселнето. Изъ сичкото това ние видете, че свадбенните обряди иматъ голѣмо сходство между себѣ си и че тие не могатъ да ни послужатъ като фактѣ за родството на народите. Ние видѣхме вече, че отниманнето на невѣстите, — било въ видъ на груба дѣйствиелностъ, било въ видъ на въжикашенъ обрядъ, — съществува не само въ Австралия, въ Азия, въ Африка и въ Америка, но и въ множество страни на Европа. Римляните сѣ имале обичай да подаватъ невѣстата презъ прагѣтъ на младоженецѣтъ. Тоя сѣщъ обичай ние намираме въ Абисиния, въ Китай, между индѣйските племена на сѣверна Америка, у южните славяне и въ сѣверна Германия. У нѣкои народи съществува обичай, щото родителите на невѣстата да не говорятъ съ зетѣтъ

си въ продълженнето на нѣколко недѣли. У южните славяне невѣстата говѣе (не говори) до онова време, дорде не добие прошка отъ свѣкрѣтъ си, отъ дѣверете си и отъ кумѣтъ си. Въ Англия невѣстата пече хлѣбъ, разрѣзва го сама и раздава го между сватове. Тоя обичай е съществувалъ и у римляните подъ име *confarreatio* или обща трапеза. У южните славяне, у прокевците, на островѣ Фиджи и др. невѣстата пече хлѣбъ и подава го на младоженецѣтъ, който го дробѣ на части, натопява сѣка една частъ съ медъ и раздава ги на сватове. Въ Читагонгъ невѣстата приготвяла пшѣне, сѣда на колѣната на младоженецѣтъ, хваща малкия му пѣрстъ съ своятъ малакъ пѣрстъ, дава му да пие малко и испива останалото. Тоя сѣщъ обичай се срѣща и по планинските мѣста на Индия. У българите малкия пѣрстъ играе голѣми роли. Когато дѣверете завождатъ невѣстата въ черковата, то ѝ пѣзватъ за малкия пѣрстъ. Въ времето на вѣнчаннето младоженецѣтъ държи невѣстата за малкия пѣрстъ. — Макъ-Леннанъ говори, че насилното отниманне на невѣстите е станало нужно за това, че у нѣкои племена се е появилъ обичай да не зематъ жени изъ своето племе. Ние мислиме противното. Отниманнето се е появило именно по оние мѣста, дѣто е съществувала полигамията. Но тука се ражда въпросъ, защо у нѣкои сжвременни народи, като напримѣръ у българите и у сѣрбете, и до днесъ още съществува тоя обичай, когато полигамията почти никога не е имала у тие двѣ племена особено значение? Ние имаме доста факти да докажеме, че причината сѣ бивале самите родители, които сѣ жѣладе да продължатъ своите дъщери въ къщите си до двайсето-годишната имъ възраст, щото тие да имъ заплататъ за своята отхрана съ трудѣтъ си. Съществуватъ и множество други причини, които ние не жѣлаеме да обясняваме, защото нашата цѣль е сжсѣмъ друга. Купуването на невѣстите има така сѣщъ социално значение. У оние племена, у които отниманнето е изгубило вече своего първоначално значение, родителите спокойно продаватъ своите дъщери на зетѣвите си. Цѣната се опредѣлява по общото сжгласие. Българската дума годѣжъ (погодба, пазарѣжъ) свидѣтельствува, че и у насъ сѣ съществувале подобни продажби и покупки. Но да оставимъ това. Че комуналниятъ бракъ дълго време се е борилъ съ новите обичаи, се виждъ изъ слѣдующите факти. Херодотъ разказва, че въ Вавилонъ сѣка една жена е била обязана да принесе себѣ си жертва на богиня Венера (т. е. на жерците), а послѣ вече да си избере мъжъ и да бѣде жена на частно лице. Сѣщъ законъ, говори Страбонъ, е съществувалъ и въ Армения. На островъ Кипръ, между казаните и други стипонски племена, най-послѣ въ Картагенъ, въ много мѣстности на Грция и у мидяните е съществувалъ сѣщъ законъ. Даже и по-късно, между жителите на Италия тоя гнусна обичай е билъ распространенъ доволно значително, защото сѣ. Августинъ въстава противъ него и обвинява неговите уважатели. Диодоръ Сикулъ говори, че на Балеарските островѣ, на Майорка, на Минорка и на Ивица, невѣстата въ продълженнето на една нощъ се е считала собственичествъ на сичките гости и послѣ вече е принадлежала исклучително на мъжѣтъ си. Въ Индия, говори Гроссъ (Hi-

stoire abrégée des Cultes), а особено по равниците на Гангъ, момчетата преди свадбата си сж длжжи да са явяватъ въ храмовете, които сж посвѣщени на Юггернавта, и да преспатъ съ жерците. Тоя сжщъ обичай е сжществувалъ до скоро въ Пондишери и въ Гоа. У сонтадегъ, едно отъ индѣйските племена, браковете са извршватъ само веднашъ презъ годината, а именво презъ Януария. Шестъ дена преди да настане назначенииятъ денъ сичките вандидате, които иматъ намѣрение да са оженатъ или да са омжжатъ, живѣятъ заедно и предаватъ са на най-скотскииятъ развратъ. Послѣ това сѣки зема своята жена и води я дома си. Краверъ говори, че у повдовесите съ най-голѣмо уважение са ползува оная жена, която са е рѣшила да преспи преди свадбата си съ повече мжже. Той забѣлжиль, че една отъ невѣстите са ползувала съ особено почитание, и когато пожелае да узнае причината, то билъ принуденъ да са погнуси. Тя пригласила 40 души отъ най-здравите и отъ най-важните войници въ своятъ шаторъ, дала имъ богато угощение и въобще отнѣсла са съ тѣхъ така, както са отнасятъ жените камъ мжете си. Егедъ разказва, че у ескимосете въ Гренландия най-добаръ и най-благороденъ мжжъ са счита именно онзи, който не жалѣе своята жена за своите приятели. По думите на Страбона, у партяните е сжществувалъ обичай, щото оная майка, която е родила вече двѣ или три дѣца, да бжде дадена другому. Ние имаме доволно причини да мислиме, че сжщиятъ обичай е сжществувалъ и у римляните. Високонравствени Катонъ не е намѣрилъ за нужно да запрѣти на жената си Марция да го остави и да земе приятелъ му Хортензия. Високата нравственостъ на Катона свидѣтелствува, че той не би допуснилъ да са случи това гнуснаво дѣло, ако въ Римъ да не би сжществувалъ законенъ обичай, който му е давалъ право да са не срамува отъ своятъ постыпокъ; а Плутархъ явво говори, че у римляните е сжществувалъ обичай да даватъ жените си назаемъ. Това сжщо понятие е накарвало и множество диви племена да даватъ на своите госте жени те си за нѣколко дена. Това са е изисквало отъ гостеприемството. Тоя обичай ни накарва неволно да си представиме различieto, което сжществува между положението на жената у дивите племена и между днешниято нейно сжстояние у образованните европейски народи. Помислете малко надъ слѣдующиятъ фактъ. У нѣкои бразилски племена военнопленните са хранатъ добре и послѣ са ѣдатъ отъ побѣдителите. Но и на тие нещастни плѣнници, които знаятъ, че дните имъ сж пречетени, гореканните племена даватъ за време жени (Lafitau, Mœurs des Sauv. Amer.) Изъ това са види, че жената у тие народи е поставена по-низко даже и отъ животните. Но да видиме какво е происходило въ просвѣщенна Грция, на която и до днесъ още указватъ като на образецъ въ нравствеността не само за старите, но и за новите времена. Извѣстно е, че старите еллина сж уважали много повече хетерите (свободни жени), нежели мирните, честните и законните майки на семейството. Хетерите сж биле свободни, любими и уважаеми жени, а законните сжпруги, които сж са подчинили на обществените приличия и обичаи, сж биле робини. Ние знаеме, че въ Атина публичните жени сж са ползувале съ голѣмо ува-

жение. Тѣхното постоянно участие въ разсжжденията за философията, за политиката, за поезията и пр. е разширяло тѣхните понятия и развивало е тѣхниятъ вкусъ. Тѣхните кжщя сж биле школи, дѣто сж са сжбирале сичките умни хора. Сократъ и Периклъ сж са срѣщале въ кжщата на Аспазия, ползувале сж са отъ нейниятъ изященъ вкусъ и завоевале сж ѣ всеобщо уважение и громадна слава. Грция въ онова време е била управляема отъ различни оратори, които сж са намираде подъ влиянието на нѣкои публични жени, слѣдователно сждбата на господарството са е намирала непосредствено въ женски ръце. Въ една отъ своите статии Платонъ говори слѣдующето: „Азъ мисла, че баремъ тѣлохравителите сж длжжи да бждатъ подчинени подъ надзоръ за тѣхните отношения камъ жените и монополътъ на една жена съ единъ мжжъ трѣба да бжде строго запрѣтенъ.“ Въ извѣстиятъ индийски градъ Везали бракътъ е билъ запрѣтенъ, и оная личностъ, която е занимала мѣстото на най-главната куртизанка, е била окружавана съ особено почитание. Когато свѣщенни Буда (Саккамуна) въ времето на своята старостъ постѣтилъ Везали, то го завѣле въ градината, която принадлежала на главната куртизанка, и той билъ посрѣшнатъ отъ тая важна личностъ, която била окружена съ голѣма свита въ роскошни колѣсници. Тя дошла при него, поклонила му са, сѣднала до колѣната му и захванала да са разговаря . . . Като са вжрнала въ градътъ, то била посрѣшната отъ управителите на градътъ, които така сжщо биле окружени съ блѣстяща свита, но тие ѣ дале мѣсто да премине. Тие я помолиде да имъ отсѣжни за време честята да поговоратъ съ Буда, но тя имъ отказала, и когато управителите са обжриале лично съ тая сжща молба камъ великиятъ мжжъ, то и той са отказалъ да наруши своята дума, която била дадена неи. До скорошно време куртизанките сж биле единственните образовани жени въ Индия. Даже и сега при много голѣми индуски храмове са намиратъ голѣмо множество куртизанки, които не знаятъ що е срамъ. И така, у много народи жената, законната жена, майката на семейството, е безусловна робиня, а общата или комуналната жена бива свободно, уважаемо, любимо и образованно сжщество. Да видиме сега какви сж биле оне причини, които сж накарвале по-голѣмата частъ отъ човѣческите племена да не зематъ жени изъ своето племе и да ги отниматъ отъ своите сжсѣди. Тие причини сж много. Първо, полигамията, която е позволява на богатите да джржатъ по нѣколко жени, е накарвала сиромасите да си търсатъ другарки у сжсѣдните племена; второ, множество народи сж имале обичай да убиватъ своите женски дѣца; третѣй, на човѣкътъ е свойственно да обича повече чуждото и да бжде хладнокрвенъ камъ своето; четврто, почти у сичките народи мжжски дѣца са раждатъ повече, нежели женски (106 мжжски и 100 женски); петѣй, жената, която е била безусловна робиня, не сѣкога е била въ сжстояние да проживѣе своятъ вѣкъ, и пр. Но най-чудното са заключава въ това, че рѣдко са намиратъ такива племена, у които мжете да зематъ за жени своите сестри или своите близки роднини. Въ Австралия, — дѣто така сжщо са срѣщатъ еднакви имена, както и по сичкото земно кжлобо, — мжжътъ никакъ не

може да са ожени за оная жена, която носи еднакво съ него име, слѣдователно и която принадлежи на същото племе, на което принадлежи и той самъ. Тоя обичай са сжблюдава даже и въ такавъ случай, когато между мъжътъ и жената не сжществува ближно родство. Бретонъ говори, че въ восточна Африка нѣкои общини или родове изъ Сомалъ никакъ не зематъ жени изъ своите племена. Сжщото сжществува и у бакаларете. Дюшатлю, като говори за западна екваториална Африка, сжобщава, че брачните закони у виденните отъ него племена биле твърде своеобразни. Така напримѣр, сѣко племе са дѣли на клани, дѣцата у по-големата частъ на племената принадлежатъ на майката, и ни въ какавъ случай не могатъ да са женатъ между себѣ си колкото далече и да би било тѣхното родство. Но да са ожени нѣкой за жената на баща си или за жената на брата си, това са не счита за противозаконно. Въ Индия племената варади са дѣлатъ на клани и членътъ въ единъ кланъ не може да са ожени за жена изъ тоя сжщи кланъ. У магарските племена тие подраздѣления са наричатъ туми и отличаватъ са съ тие сжщи правила. Далтонъ разказва, че госите, мундите и ораоните са дѣлатъ на клани или на келли и не смѣятъ да зематъ жени изъ своятъ собствен келли. Менипурите и нѣкои други племена, които живѣятъ по планините Менипора, по Купуй, Мау, Мурамъ и Мурингъ, — сжчките тие са дѣлатъ на четири групи, т. е. на кумрулъ, лооангъ, ангомъ и нигалия. Членътъ на една отъ тие групи може да земе жена изъ другите групи, но никакъ не изъ сжщата група. Племето Тодди, разказва Мецъ, са дѣли на петъ класове (на пейки, пекканъ, куттанъ, кенна и тодди), изъ които първиятъ са счита за най-аристократически. Тие класове никога не заключаватъ бракъ между себѣ си и за това никакъ не губатъ своите особености. Хондите, по думите на генерала Кембеля, считатъ за унижение да даватъ своите дщери на мъже изъ своето племе и тжрсатъ ги въ далечните крайове. Калмыците са дѣлатъ на орди и бракосжчеганията между лица отъ една орда са прислѣдватъ съ смъртно наказание. Тоя неги обичай сжществува така сжщо на Кавказъ, у самоѣдите, у остяците и у якутите въ Сибиръ. Въ Китай, говори Дависъ (The Chinese, Davis), женидбата между оние лица, които носатъ едно име, са счита за беззаконна. У канонрете (въ СЗ Америка) мъжътъ отъ едно племе са жени за жена отъ друго племе и дѣцата принадлежатъ на майката. Най-ближните наслѣдници на мъжътъ са считатъ дѣцата на неговата сестра. Старците говорятъ, че отъ когато е падналъ тоя обичай, то смъртността са е увеличила до голѣми размѣри.

(Проджажава са).

ЗА ДИЕТИЧЕСКОТО ЛѢЧЕНИЕ НА БОЛѢСТИТЕ.

Незначителните причини влѣкатъ слѣдъ себѣ си твърде важни послѣдствия. „Е, това нѣма да ми повреди сега,“ разсжждаватъ твърде чѣсто не само здравите хора, но и болните, ако тие, за своето собствено здравие, сж длжжи да си откажатъ въ нѣкое желание, а особено оние, които страдатъ отъ бѣлятъ дробъ или отъ стомахътъ. „Ахъ, ако азъ да не би на-

правилъ това!“ са оплакватъ тие слѣдъ време, ако това нѣщо имъ повреди най-послѣ. Като са боятъ отъ смъртѣта, тие на драго сжрце са сжглашаватъ да слѣдоватъ сега, когато е вече сжвсѣмъ късно, твърде строго сичките предписания на докторътъ (нѣкои са общаватъ даже да дадатъ, ако са излѣчатъ, половината отъ своето сжстояние на дѣчителтъ само за това, щото когато са поправатъ да иматъ случай да го пзджатъ). А когато, по причина на неосторожността, е успѣла вече да са развие неизлѣчимата болѣсть и арсеналътъ на аллопатическите срѣдства е вече изпразненъ и когато сж препробовани по сжвѣгътъ на различни медицински корифеи огромни количества минерални источники, то болните са хвъргатъ въ обитията на всевъзможни шарлатане. Отъ хомеопатията тие преминуватъ при гидропатията, отъ Луца бѣгатъ при Лампе, отъ Шротовските корави хлѣбове са приемаватъ за курсѣтъ на шведската гимнастика. Разбира са, че въ началото на твърде много стомахни болѣсти пациентътъ би са избавилъ безъ никакви лѣкове само съ правилно диетическо сждржане, а сега, при лѣчението съ шведската гимнастика, той е длженъ да са протѣга и да прави всевъзможни пози, които са обозначаватъ съ най-дивите наименования. Слѣдъ време, когато въ школите захванатъ да са преподаватъ малко по-точни свѣдѣния относително правилното сждржане на тѣлото, то не само дѣчителтъ, но и сѣки честенъ човѣкъ ще бжде въ сжстояние да предотврати болѣстьта и да са научи да не мѣша на болниятъ организъмъ да са подчини на цѣлебните процеси на природата. Но за това, за да бждеме въ сжстояние да изпълним тие условия, намъ е нужно преимущественно да имаме свѣдѣния за оние нищожни и на първъ поглѣдъ сжвършено безвредни причини, отъ които заболява човѣческиятъ организъмъ. Кой би, напримѣръ, даже и помислилъ преди нѣколко години, че такавъ малакъ червечецъ, какъто е трихината, може да направи толкова ужасни нещастия? Сега ние знаеме, че микроскопътъ може да предотврати опасността, чрезъ която сж погибале множество нещастни въ страшни мъчения отъ упогрѣбленieto на такава сланина, въ която са е сждржала трихина. Почти нечувствителниятъ сквозенъ вѣгаръ, който са не чувствува даже и отъ оние, които сѣдатъ и работатъ около прозорѣцътъ, твърде чѣсто става причина на най-мъчителните мшаници и нервни болѣсти. Продължителното пребиване въ влажните и въ прохладните мѣста, при които дѣятелността на кожата са притяпява постепенно, безъ никакво заблѣжително усѣщане, въ повечето случаи е било причина на крайно болѣзненниятъ остри ревматизъмъ, съ когото са присжединява и смъртното възпадение на сжрцето. Флапелага, която са носи непосредствено на тѣлото, би предотвратила тая болѣсть. Поглннатата плодова костилка (а особено вишневата), като са забива въ червообразниятъ растежъ на слѣпото черво, може твърде лесно да произведе смъртъ отъ възпадение на корѣмътъ. Безобразните изкривления, а особено искривленieto на гръдната коруба, са развиватъ въ повечето случаи отъ това, че дѣцата са джржатъ лошава, а родителите и наставниците не обжрчатъ благовременно внимание на това дѣло и завзематъ са да исправатъ станалото само тогава, когато

уродството пада вече въ очи и когато не може да бъде исправено. Сигарите, ако ги държиме съ устните си и ако ги плюнем съ плюнката си, която глътате заедно съ пушечният сокъ, могат да произведат силна болѣсть въ стомахътъ (хронически катаръ на стомахътъ, който отъ своя страна може да произведе отвърдения на неговите стѣници). Ако употребяваме сигарета или чубукъ, то можеме да предохранимъ себѣ си отъ тая болѣсть и отъ нейните лошави послѣдствия. Повойниците или поѣсете отъ фустанелите, които, — ако да не глѣдаме на това, че тие оставятъ отъ себѣ си дълбока округла бразда въ кожата на крастѣтъ, и по думите на носителниците сж завѣзани твърде слабо, — биватъ, стѣ една страна доволно чѣсто причина да произхождатъ болове на това мѣсто, а отъ друга — измѣняватъ формата на бѣлиятъ дробъ, щото отъ своя страна не малко способствуватъ да са развие раздражителността на характерътъ (най-повече бърбливо неудоволствие) у жепскиятъ полъ. Отражението на слънечните лъчи отъ нѣкакавъ свѣтълъ предметъ (напримѣръ отъ противолѣжщата бѣла стѣна) на нашата работа или право въ очите ни бива твърде чѣсто причина на твърде опасни очни болѣсти. Не единъ нѣтъ сж бивале примѣри, щото новорожденниятъ младенецъ е изгубвалъ презъ сичквѣтъ си животъ своето зрѣние само за това, защото неговите любовитни родители сж го държали право противъ свѣщта или противъ слънцето за това, за да видатъ какъ цвѣтъ иматъ очите му. Пушечниятъ димъ, като са поѣма отъ дѣцата или отъ възрастните, които страдатъ отъ болѣсти въ гърдите, твърде чѣсто може да има лошави послѣдствия. Истинката на корѣмътъ е отравила на онзи свѣтъ голѣмо количество дѣца. Тие сж погивале отъ така нарѣчената дѣтска холѣра (*cholera infantum*). Авторътъ на тая статия е подпално увѣренъ, че настинката или охлаждението на стомахътъ въ нощно време, а особено въ оная мѣстность, дѣто свирѣствува холера *) е ставаа причина да са появи тая болѣсть у онѣ лица, които сж били предрасположени да са заразатъ отъ холерната утрова. Изъ онова огромно число заболѣвши отъ холера, съ които авторътъ е ималъ дѣло, ни единъ не е носилъ надкорѣмникъ (т. е. такава фланела, която да са не сваля отъ стомахътъ даже и презъ нощно време). Мене са чини, че приведенните примѣри сж сжвършено достаточни за това, за да обжрнете внимание на дѣй-

ствията отъ незначителните причини, които на първъ поглѣд ни са чинатъ сжвършено нищожни. Да разглѣдаме сега нѣколко по-отблизко страданията на нѣкои органи, т. е. онѣ страдания, които са улошавяватъ отъ дѣйствиата на сжвършено незначителните причини до такава степенъ, щото болѣстьта може да стане опасна за животътъ. Болѣстьта на стомахътъ и на червата — а особено ако тие органи иматъ рани или ако са намиратъ въ въспалително състояние и сжпровождатъ са съ болове, съ отсѣждане на апетитътъ, съ уригания, съ блване, съ дрисакъ и пр., — твърде чѣсто са увеличаватъ и улошавяватъ отъ употреблението на нежответственната храна, и обикновенно са лѣчатъ отъ господа доктореге съ доволно разнообразни лѣкарственни зелия. Студентите и раздражителните питиета, а така сжщо и онѣ, които сждържатъ въ себѣ си въглѣнна кислота, дѣйствуватъ до такава степенъ неблагоприятно на стомахътъ, щото отъ нищожните сами по себѣ си или отъ незначителните болове може да са развие хроническа и твърде опасна болѣсть, т. е. отъ легкиятъ стомакенъ катаръ може да са развие затвърдение на стомакните стѣници. Хладътъ принася полза исклучително само при появлението на кржавото блване. Ако желаеме да запреме кржавотечението, ние трѣба да глѣтаме малки частици ледъ. При болѣзненните страдания на стомахътъ (а особено при спазмите, които произхождатъ отъ раните въ стомахътъ) ние трѣба да избѣгаваме употреблението на сѣка корава храна, даже и на мекиите плодове, които сждържатъ въ себѣ си жърнца, или които сж покрити съ тѣнка кожа. Така напримѣръ, не трѣба да употребяваме ошавъ изъ различни плодове, суши съ различни брашнени фидета, съ оризъ и др. т., неизжачени чушудчати плоди, жидаво мѣсо и пр., защото сичките тие хранителни вѣщества могатъ да повлѣкатъ слѣдъ себѣ си твърде неприятни послѣдствия и да произведатъ смъртъ въ онѣ случаи, ако тие твърди вѣщества попаднатъ въ израненните мѣста на стомахътъ или на червата, защото тие ставатъ смъртелна причина да бждатъ провалени горните органи. По тая причина сж изгубиле своятъ животъ, и то доволно бързо, твърде мнозина, които сж захващале вече да са поправятъ послѣ тѣшката болѣсть (тифътъ). Това са е случвало даже и тогава, когато лѣчителътъ е говорилъ, че пациентътъ му са намира извънъ сѣка една опасность, а случало са е именно за това, че нѣкое вънкашно тѣло (на примѣръ жърно отъ грозде, кожа отъ слива и др.) са е залѣзло за още незарасналата сжвѣтъ тифозна раница и способствувало е да са провали червото (и да произлѣзе слѣдующето послѣ него въспаление на вътрѣшностите). Изъ тоя примѣръ ние можеме да разбереме твърде добре, съ каква осторожность трѣба да хранимъ болните отъ тая болѣсть. Сжщото ще да кажемъ и за тѣшко-ходящите повнѣ и въобще за сичките болѣсти, които са сжпровождатъ съ блване и съ расслабление, а особено за спазмите на стомахътъ, защото въ по-голѣмата частъ отъ случаите това явление са обусолѣваа съ голѣма рана на тоя органъ. Въ сичките тие случаи рационалното избирание на хранителните вѣщества има много по-голѣмо значение, нежели глѣтанието всевъзможни, чѣсто вредителни и

*) При лѣчението на холѣрата най-главната наша обязанность трѣба да са сжстои въ това, щото да върнемъ на крвѣта колкото са може по-скоро нейната изгубивша са вода, която е излѣзла съ испражненята. Тая цѣль са постига най-добре съ пиение горѣща вода (не е лошаво ако я смѣсиме съ малко ромъ, съ вино и съ др. т.). Това пиение трѣба да са предлага на болниятъ, колкото са може по-чѣсто. Но защото заболѣшите отъ холера впаднатъ въ най-крайната аиатия, то трѣба да ги накараме да пиятъ подобна вода съ сичките възможни срѣдства. По тая причина въ холерните болници трѣба да са джржатъ колкото са може по-енергически глѣдачки, защото едно лице едвамъ може да успѣе да подава необходимата, нужната въ тие случаи, помощ на троица или най-много на четирица болни. А ако лѣчителите или болничните служители не ввождатъ въ тѣлото на болниятъ достаточное количество тоя вода, като са извиняватъ съ това, че болните не искатъ и не желаятъ да я пиятъ, тогава, разбира са, за болниятъ ще да бжде твърде лошаво, а особено въ онѣ случаи, ако есенцията отъ опиумътъ са счита за най-вѣрно лѣчително срѣдство.

почти сѣкога безполезни, дѣкове. И така, ако при различните страдания на стомахътъ и на червата употреблението твърди тѣла е вредително, или ако може да стане вредително, то трѣба да употребяваме воденикава или подуводеникава (кашеобразна) храна; но тие храними вѣщества, при тѣхната воденикава форма, трѣба да сѣдържатъ въ себѣ си достаточное количество хранителни начала за кръвта и за тѣлото. Първото мѣсто между естественните хранителни вѣщества, въ това отношение, занимаватъ изпърво, малко варенните яйца (но трѣба да са употребява както жълтатътъ, така и бѣлтатътъ вмѣ), а, второ, гѣстакъ бульонъ. Извъ искусственните хранителни вѣщества ние ще да укажеме (като сурагатъ отъ мѣсо) на така нарѣченния флайшекстрактъ на Либиха *) и (като сурагатъ отъ дой) на нераздражающиятъ малц-екстрактъ**). Млѣкото, ако и да занимава първото мѣсто между хранителните вѣщества, бива вредително въ много случаи, защото сѣдържа въ себѣ си сирно начало, което образува въ стомахътъ бучици и съ това способствува или помага на разстройството. Противъ тѣшкого излизание повѣнъ никога не трѣба да са употребяватъ слабители срѣдства: по-добре е да употребяваме клистиръ (топла вода съ малко дървено масло, съ малко солъ или съ малко сапунъ). Разбира се, че когато употребяваме клистирътъ, то трѣба да са стараеме, щото водата да влѣзе колкото са може по-далече въ червото. Онзи, който при появляването на каквато и да е болѣсть въ стомахътъ са поставяе дѣйствиелно да изпълни моите сѣвети, той никога нѣма да са раскае въ това, че е отстранилъ отъ себѣ си сѣко едно дѣкарско зелце.

Диетически рецентъ за кашлящите. Кашлицата (т. е. насилственното, мѣчителното, бързото, силното, напръгательното и звучното издишание) сама по себѣ си не сѣставлява болѣсть. Тя е само признакъ, който показва раздражение на слизистата ципица, която покрива джхателните пѣтйове (т. е. гърланътъ, джхателното гърло и бѣлиятъ дробъ). Но не само при появляването на охтиката, но и при множество други страдания и разстройства са появява кашлица, а въ по-голѣмата частъ отъ случаите тя бива за ползата на болниятъ, защото само съ нейната помощ са отдалечава отъ джхателните пѣтйове сичко, щото не е нужно (мокротата, гнойтъ, кръвта и водата). Но при сичко то това, — ако кашлицата и да бива повече полезна, не-желел вредителна, — кашлящиятъ и въ това отношение трѣба да сѣблюдава нѣкоя осторожностъ, ако не соб-

ственно по причина на кашлицата, то по причина на болѣзненниятъ процесъ, когото произвежда тая кашлица. Диетическите правила, които е необходимо да са сѣблюдаватъ при появляването на кашлицата, са заключа-ватъ въ слѣдующиятъ кратки рецентъ.

Рес. Равномѣрно топалъ 1) и чистъ 2) въздухъ презъ денътъ и презъ нощта.

Спокойно дълбоко вдѣхание 3) и постепенно издѣхание 4).

Спокойствие 5) въ сичките отношения.

Легка, хранителна храна 6).

Умѣренно-топло сѣдържане 7).

S. Колкото по-своевременно и по-строга са сѣблюдаватъ тие правила, особено у дѣцата, толкова по-скоро преминува и кашлицата.

Ad 1) Джханнето топалъ въздухъ сѣставлява най-важното цѣлебное условие при сичките болѣсти на джхателниятъ апаратъ, който е сѣединенъ съ каналътъ. По тоя топалъ въздухъ (отъ + 15 до 16° R.) трѣба да бѣде равномѣрно вдѣхаетъ както презъ денътъ, така и презъ нощта (въ топлата спална стая). Вързъ-и-тъ преходъ на болниятъ извъ топлата стая въ студената и влажниятъ въздухъ, особенно въ времето на восточниятъ вѣтаръ, е най-голѣмиятъ врагъ на болниятъ отъ джхателните органи. Ето защо сѣки, който страдае отъ кашлица, — ако е принуденъ отъ обстоятелствата да дѣха студенъ въздухъ, — е длъженъ непремѣнно, даже и въ времето на снѣтъ си, да носи респираторъ. Малките дѣца, послѣ появляването и на най-малката кашлица, трѣба тутакси да са носатъ въ топла стая (особенно презъ зимата) и да са джржатъ тамъ до онова време, дорде отъ болѣстьта не останатъ ни най-малките слѣди. Съ помощта на тая предосторожностъ, дѣтето ще да са предохрани отъ сичките опасни за него видове кашлицы (отъ трудухата, отъ гущерътъ, отъ ангина и отъ възпаденнето на бѣлиятъ дробъ). Чѣстото излизание извъ топлата стая въ студената или на дворътъ трѣба да са запрѣти на дѣцата твърде строго.

Ad 2) Чистиятъ въздухъ за джханнето е така сѣщо необходимъ при появляването на сѣки родъ кашлица. Ето защо кашлящите, които сѣ принудени да работатъ въ прашенъ и дименъ въздухъ (като напирмѣръ воденчерсте, хлѣбарете, табаките, ткаците, ножеточците, каменарете, кочияшите, сигарните работници и пр.) сѣ длъжни непремѣнно да завѣзватъ устата си и носътъ си съ респираторъ или съ тѣнка копринена превѣзка. Разбира се, че при появляването на кашлицата е нужно да са избѣгаватъ твърде заботливо раздражающите газове (т. е. така нарѣченните кисели и развѣлающи пари). Колкото за пушеннето на чубукътъ, то това занимание не е до толкова вредително, а особенно вѣнка на въздухътъ (разбира се, че безъ гѣл тани е), колкото глѣтанието на онзи въздухъ, който е напѣленъ съ димъ.

Ad 3 и 4) Джханнето (топалъ и чистъ въздухъ) трѣба да бѣде спокойно и достаточное дълбоко. Трѣба да избѣгаваме сичко, щото ускорява джханнето твърде много (както напирмѣнно на тѣлесните и на душевните движения, които възбуждатъ страсти и наслаждения, и д. т.), или онова, щото препятствова на надѣжащето разширение на бѣлиятъ дробъ

*) Либихо-Петтенкернния флайшекстрактъ (мѣсенъ екстрактъ) е най-добре да са употребява въ добаръ и мастенъ бульонъ. Отъ това той става по-екусенъ и по-хранителенъ.

**) Извъ малцекстрактите (хлѣбни екстракти) авторътъ по собствениятъ опитъ рекомандува най-повече слѣдующите: 1) химически чистиятъ малцекстрактъ, който са приготвяла отъ кашцата Линкомъ. Тоя екстрактъ сѣвѣтъ не сѣдържа въ себѣ си алкохолъ и вѣглена киселота; въ него са сѣдържа само твърде незначителное количество хлѣлъ (Homulus Lupulus). Той са продава въ Шутгартъ у Хейзюса. 2) Сѣдържачи клеберъ (бѣдокъ) малцекстрактъ отъ Дебрайнера въ Фрейбургъ на Уинругъ. Той освѣтъ бѣлокътъ сѣдържа въ себѣ си фосфорнокисели соли отъ ечимикъ. 3) Тромерскиятъ малцекстрактъ. Тие екстрактъ е най-добре да са употребява съ вода, съ пиво, съ млѣко, въ различни смѣси, сѣобразно съ нуждата.

(като, напиримѣрь, тѣсните дрѣхы). Напротивъ, сѣди кашлящи е длженъ да са научи да разширява и да отпуща полегка, но добре своята грдна корубица, да вдхва спокойно и дълбоко и да издхва постепенно и силно въздухътъ.

Ad 5) На кашлящиятъ трѣба настоятелно да са предприше всевъзможно спокойствие въ тѣлесно, въ умствено и въ подово отношение, защото произвѣденниятъ съ пѣкое раздражение силенъ натискъ на кръвта въ джхателниятъ апаратъ, особено въ бѣдниятъ дробъ, лесно може да усилн кашлицата. И така, трѣба да избѣгваме сичко, щото възбужда силно биеение на сърцето и ускоренно джханне. На малките дѣца, които иматъ кашлица, никакъ не трѣба да са позволява да скачатъ, да припкатъ и да са уморяватъ.

Ad 6) Храната трѣба да бѣде хранителна, но легка и невъзбуждающа. Сичко възпаляюще или раздражающе нервите, като напиримѣрь приностите, спиртюзните питиета, кавето и чайятъ, може да подѣйствува вредително, а особено ако произвежда само сърцебиеение и ускорително джханне. Най-главната храна за кашлящите трѣба да бѣде млѣко и мѣсенъ булйонъ. Но тука трѣба да забѣлѣжа, че при доброто нищеварение не трѣба да са джржи строга диета. Пѣкоп напразно са боятъ да употрѣбляватъ масна, кисела и солена храна. Напротивъ, ако кашлящиятъ непремѣнно страдае отъ бѣлодробна охтика, то масѣта и солѣта сѣ за него твѣрде полезни.

Ad 7) На кашлящиятъ е полезно така сжщо умѣреннo топло сжджржанне на сичкото тѣло, защото това дѣйствие препятствува да истинатъ краката, гърбътъ и подмишниците. Ето защо ние трѣба да употрѣбляме сичките си сили, за да оджржне краката си въ надѣлѣщата топлина. Освѣнитъ това, ние сжвѣтваме кашлящите да носатъ на голо тѣло тѣжка вълнена или копринена фланела. У дѣцата сжджржаннето въ извѣстна топлина краката, гърбътъ и корѣмътъ е положително необходимо.

(Продължава са).

КРАТКИ ПОНЯТИЯ ЗА ЗЕМЛЕДѢЛИЕТО.

Конскиятъ торъ. Торътъ на конете по своите свойства са отличава твѣрде малко отъ торътъ на рогатиятъ добитакъ. Въ него са намира по-малко вода, слѣдователно той бива и по-роховитъ, по-лесно пропуска презъ себѣ си въздухътъ и гние по-скоро. Освѣнитъ роховитостта, конскиятъ торъ гние скоро и за това, защото има околчеста форма и защото е сжставенъ отъ такива топченца, които сѣ разрѣзани отъ едната страна. Но разложението на конскиятъ торъ са усилва и отъ това, че подъ конете са хвърга доволно голѣмо количество слама и сѣно, като постилка, които са смѣсватъ съ торътъ и не позволяватъ му да сжстави твѣрда масса. Разбира са, че колкото единъ торъ е по-роховитъ, толкова той и изгнива по-бързо, защото въздухътъ добива случай да влѣзе въ неговиятъ сжставъ и да го разложи. Ние сме испытвхе съ ршцете си, че конскиятъ торъ бива горѣщъ, а сичкото това происхожда отъ туй, че той гори или гние бързо. Конскиятъ торъ са нарича горѣщъ о

удобрение на земята. Изъ гореказанните пѣколко рѣдания ще да си сжставиме заключение, че съ конски торъ трѣба да са торатъ само оние почви, които сѣ гжсти, или оние, които са намиратъ въ студените страни и за които е необходима топлина. Испитано е вече, че ако ториме съ конски торъ оние почви, които сѣ роховити и които са намиратъ въ топлиите страни, то не само че не принасяме съ това полза, но повечето пжти биваме сжвѣсѣтъ вредителни, защото тие разгорѣщаватъ топлината на почвата и увеличаватъ нейната роховитостъ. Овчийтъ торъ. Въ овчийтъ торъ са намиратъ повечѣ твѣрди части, нежели въ конскиятъ. Той торъ са разлага малко по-тѣшко, защото неговите топченца иматъ никакавъ разрѣзъ, слѣдователно въздухътъ не може така лесно да влѣзе въ тѣхъ. Освѣнитъ това, овцата е окружена съ противоположни обстоятелства, т. е. ние не постигаме подъ нея слама и сѣно, нейната кошара са не чисти толкова чѣсто и торътъ ѝ са тѣжче въ продължението на цѣли недѣли и мѣсѣци и образува гжста масса. Но при сичкото това и овчийтъ торъ са нагрѣва до доволно значителна степенъ. Доказано е вече, че той торъ бива най-много полезенъ за гнилистите, за блатистите и въобще за оние почви, които са намиратъ въ студените крайове. Ако съ той торъ са натори пѣкоя роховита почва, то неговата полза са преобразява на вреда, защото съ неговата помощъ земята са нагрѣва още повече и защото въздухътъ ускорява гниението до най-крайната степенъ. Овчийтъ торъ е много по-слабъ, нежели краवेशкиятъ и конскиятъ, защото овцете пиятъ по-малко вода, слѣдователно и пикочътъ имъ е незначителенъ. Освѣнитъ това, пикочътъ на тие животни сждржа въ себѣ си много по-малко твѣрди и хранителни за растенията вѣщества, нежели пикочътъ на конете и на говѣдата. Свињскиятъ торъ ние можеме да раздѣлимъ на два рода, които са отличава твѣрде много единъ отъ други. Сѣки отъ насъ знае, че свињете са джржатъ или съ цѣлъ да са размножатъ, или да бѣдатъ заклани и употрѣбени за храна. Въ пжрвиятъ случай ние даваме на животното да ѣде само такава храна, която не е до толкова хранителна, защото е по-евтина; а въ вториятъ случай храната имъ бива изобилна и хранителна, щото даже и самиятъ организмъ са отказва да я приѣме. Разбира са, че въ послѣдниятъ случай и торътъ на животното са отличава съ доброкачествеността си. Торътъ на свињата бива воденикавъ, както и торътъ на говѣдата, защото свињата пие много вода и защото изпуща достаточнo количество пикочъ. Въобще, свињскиятъ торъ има голѣмо сходство съ говѣждиятъ, ако пжрвиятъ и да е много по-добаръ, ако само свињата са храни добре. Но защото селѣните джржатъ твѣрде малко свиње и защото тѣхниятъ торъ не е достаточенъ за удобрението на нивята, то трѣба да го мѣшатъ съ конскиятъ, който послѣ това става много по-добаръ, защото дава на послѣдниятъ мпожество хранителни вѣщества и защото унищожава отчасти неговата роховитостъ. Птичийтъ торъ. По-голѣмата частъ отъ нашите полета ние насѣваме съ пшеница или съ жрновъ хлѣбъ. Въ повечето случаи земледѣлецътъ работи, оре, сѣе, потѣе и мжчи са само за това, за да получи колкото са може повече тѣшко жито, което може да израсте само тогава, когато въ почвата са намиратъ сичките елементи, които сѣ нужни за неговата прехрана. Ето защо земледѣлецътъ, когато намисли да насѣе своята нива, е длженъ по-напредъ отъ сичко да са погрижи да даде на бѣдѣщите растения оние

частици, които имъ сж необходими за тѣхниятъ животъ, а особено за доброкачествеността на тѣхните жърна. Птиците са хранатъ съ жърна, съ насѣкоми, съ мѣсо и въобще съ хранителни вѣщества, които влизатъ въ сжставтъ на жърната, слѣдователно и тѣхните курешки, които сж са образувале отъ тие вѣщества, могатъ да бждатъ твърде полезно удобрение. Тоя торъ трѣба да са употрѣблява острожно, защото са сжбира мжно и защото неговата полезность е голѣма. Земледѣлецътъ е длженъ да сжбере курешките, да ги изсуши, да ги истѣлче на прахъ и да посипе съ тѣхъ нивата си. Разбира са, че тоя трудъ е голѣмъ, но и ползата отъ него бива голѣма. Освѣнъ това, земледѣлците много пжти губатъ своето драгоцѣнно време сжвѣтъ на празно. Отъ птичиятъ торъ жърното зрѣе по-скоро и налива са, плодородието бива изобилно и употрѣбениятъ трудъ са откупува двойно и тройно. Птичиятъ торъ е до толкова важенъ, щото нигелизете и нѣкои други западни европейци го докарватъ на своите кораби изъ далечните страни, като напимѣръ изъ южна Америка, изъ Австралия, отъ островите на Океяния и пр. По тие мѣста тоя торъ е до толкова много, щото сжставлява доволно дебѣли пласти. Птичиятъ торъ са нарича гуано. Той са срѣща най-много на малките острове, на които си почиватъ птиците, когато предѣватъ отъ едно мѣсто на друго; а защото тие лѣгатъ въ голѣми стада и защото доволно чѣсто, по причина на противните вѣтрове, оставатъ длго време на едно мѣсто, то и торътъ нѣ са увеличава до баснословни размѣри. Човѣческиятъ торъ. На човѣкътъ сж най-драгоцѣнни оние растения, които той употрѣблява за храна. Разбира са, че ако торътъ на сѣко едно животно сждържа въ себѣ си частици отъ приѣмнатата отъ него храна, то и въ торътъ на човѣкътъ са намиратъ повече, нежели въ торътъ на което и да е животно, хранителни вѣщества, които сж необходими за така нарѣченните домашни растения. Човѣкътъ ѣде хлѣбъ, т. е. оние жърна, които той сѣе на нивите си; ѣде мѣсо, въ което, както е извѣстно, са намиратъ множество хранителни азотисти вѣщества; най-послѣ, въ пикочътъ на човѣкътъ са намира множество фосфоръ и той не е до толкова воденистъ, до колкото пикочътъ на другите животни. Съ една дума, човѣческите изпражнения, като удобрение на полетата, трѣба да стоятъ на най-първото мѣсто. Неприятната меризма, която са повдига отъ човѣческите изпражнения, е била най-главната причина, щото тие, безъ да са глѣда на тѣхната доброкачественость не сж могде да влзатъ въ общо употрѣбление даже и по оние крайове, въ които земледѣлието стои на най-високата степенъ въ своето развитие. Но земледѣлецътъ е длженъ да претърпи за време тая неприятность, защото нейните плоди ще да го наградатъ двойно и тройно. Освѣнъ това, въ неговите ржце са намира такова срѣдство, което може да даде на тоя торъ сжвѣтъ другъ видъ и да го направи не така отвратителенъ. Той трѣба да размѣси тие изпражнения съ черноземъ и съ малко варъ, послѣ щото той ще да измѣни своятъ отвратителенъ видъ и ще да стане превъсходно удобрение на почвата. Колкото за воденистите извѣржения на човѣкътъ, които са сжбиратъ по къщата въ голѣмо изобилие, ние ще да кажеме само това, че ако желаеме да добиеме отъ тѣхъ значителна полза, то трѣба да ги употрѣбляваме въ такавъ видъ, въ какавъто са намиратъ естествено, защото друго-яче тие губатъ своите добри качества. За тая цѣль са употрѣбляватъ особенъ

видъ бжчи, които прѣскатъ тоя воденикавъ торъ по нивата така, щото наторяватъ сѣка нейна частъ. Съ подобни бжчи въ голѣмите градове поливатъ пращините улици. Разбира са, че подобно удобрение е възможно само за оние мѣста, които са намиратъ близо до голѣмите градове и които сж населени доволно гжсто. По при сичкото това, и оние земледѣлци, които живѣятъ далече отъ градовете, могатъ да сжбиратъ достаточное количество човѣчески извѣржения, да ги размѣсватъ съ другиятъ торъ и да ги употрѣбляватъ за своето благосжстояние. Разбира са, че ако тоя торъ не е достаточенъ за удобрието на нивите и на ливадите, то той ще да бжде достаточенъ за бостанете и за градините. Тие сж най-главните торове, отъ които зависи плодородието на почвите. Но ние казахме вече, че доброкачествеността на торове зависи отъ оние елементи, които сж влзле въ сжставатъ на храната, отъ която са е ползувало животното, и отъ оние примѣси, които са намиратъ въ торътъ, т. е. отъ постилките и отъ обгризките, които сж останале отъ храната. Колкото въ постилките са намиратъ повече хранителни вѣщества, толкова и торътъ става по-добаръ. Ето защо, при точното опредѣление на доброкачествеността на торътъ, въ сжставтъ на когото влизатъ постилките, ние сме длжни по-напредъ да знаеме въ коя именно постилка са намиратъ повече хранителни вѣщества, които сж необходими за растенията. Ако за постилки са употрѣбляватъ растителни вѣщества, като напимѣръ слама и сѣно, то, при опредѣлението на тѣхната доброкачественость, можеме да са ржководиме съ оние обстоятелства, че животните, по причина на тѣхниятъ вѣренъ инстинктъ, обичатъ да ѣдатъ много-хранителните вѣщества, нежели малко-хранителните, слѣдователно сичките оние вѣщества, които са ѣдатъ отъ животните съ особена любовь, сждржатъ въ себѣ си повече хранителни частици, нежели оние, които са оставятъ недоѣдени. Така напимѣръ, като знаеме, че сламата на пшеницата са ѣде отъ животните много съ по-голѣма любовь, нежели сламата на ржжта, то смѣло можеме да кажемъ, че и онзи сжставъ, въ когото са намира пшенична слама, е много по-полезенъ за растителността, нежели онзи, въ който са намира ржжена слама. Ако за постилки са употрѣбляватъ минерални вѣщества, като напимѣръ пжръстъ, то трѣба да знаеме тѣхниятъ сжставъ, трѣба да знаеме много ли въ тѣхъ са намира черноземъ, намиратъ ли са въ тѣхъ нужни за растенията вѣщества и пр. — Ние казахме вече, че пикочътъ, по своятъ сжставъ, играе твърде важни роли въ удобрието на полетата, слѣдователно колкото той са намира повече въ торътъ, толкова тоя торъ става и по-доброкачественъ. Но пикочътъ, като воденисто тѣло, не може да са сжбира лесно и повечето пжти не принася никаква полза. Ето защо постилката, която са налива съ пикочъ, уучшава доволно много доброкачествеността на торътъ. Изъ сичкото това ние видиме, че достоинствата на постилките са опредѣляватъ още и съ тѣхната способность да са напиватъ съ воденисти вѣщества и да ги уджратъ въ себѣ си. Намъ е извѣстно вече, че когато воздухътъ дѣйствува на органическите вѣщества, то тие гниятъ, преобразяватъ са на газъ и повдигатъ са въ воздухътъ, слѣдователно и онзи торъ, който са намира постоянно подъ влиянието на воздухътъ, като губи своите органически вѣщества, са унищожава постепенно. Когато гниятъ азотистите вѣщества, то отъ тѣхъ са образува газъ, който са нарича аммиакъ, за когото ние говорихме вече

въ първата глава. Аммиакът е такава газъ, изъ когото се образуватъ въ растенията азотистите вѣщества. Изъ тие нѣколко рѣда ние видете доволно ясно, че ако ние оставиме аммиакътъ да се изгуби въ воздухътъ, то нашата растителностъ са дишава отъ своята най-главна храна. Но тука са случаи и друго. Ако ние позволяваме на аммиакътъ да се отдѣлява отъ почвата и да се повдига въ воздухътъ, то неговата вредителна меризма, която дѣйствува твърде убийствено на животните, произвежда доволно много болѣсти. И така, земледѣлецътъ е длъженъ да рѣши слѣдующите два твърде важни вопроса: 1) какъ да употреби аммиакътъ за благосъстоянието на своите посѣви и да му не даде да се преобрази на газъ и да се повдигне въ воздухътъ; 2) какъ да избави животните си отъ вредителното влияние на тоя газъ и да не лиши растенията си отъ азотистите вѣщества. За рѣшението на тие два вопроса, и на много други тѣмъ подобни, земледѣлецътъ е длъженъ непременно да бѣде опознатъ баремъ съ най-главните основни закони на благодѣтелната химия. Ние смѣло можеме да кажемъ, че отъ рѣшението на тие вопросы зависи не само здравнето на домашниятъ добитакъ, но и изобилното плодородие, съ една дума, сичкото богатство или благосъстояние на земледѣлецътъ. Но ние казахме вече, че тие вопросы могатъ да бѣдатъ рѣшени само съ помощта на химията и че незнанието на тая наука е най-главната причина, отъ която произхожда сиромашията, ако и да са употребява извѣстенъ трудъ. Но дорде настане онова време, въ което химията да бѣде воведена въ сичките наши школи и дорде нашиятъ земледѣлецъ отвори очите си и познае истинните заслуги на гореказанната наука, ние ще да му дадеме слѣдующиятъ сжвѣтъ. Ние говорихме вече, че раздѣляющите свойства на едно тѣло могатъ да бѣдатъ унищожени съ раздѣляющите свойства на друго тѣло; ние доказахме, че свойствата на раздѣляющиятъ варъ са унищожаватъ съ раздѣляющите кислоти; а сега сме длъжни да кажемъ, че аммиакътъ има голѣмо сходство съ варътъ и че той, като са сжединява съ кислотите, губи своите вредителни свойства. Изъ сичкото това ние ще да си сжставиме заключение, че ако желаеме да отнемемъ отъ тоя газъ неговите ядовити свойства, да го накараме да не вреди на нашите домашни животни и да бѣде ползѣнъ на растенията, ние трѣба да му не позволяваме да се отдѣля отъ торътъ. А възможно ли е това? — Разбира се, че е възможно. Ако аммиакътъ са сжедини съ нѣкои кислоти, то тие го не пущатъ да остави почвата, и отниматъ неговите вредителни свойства. Като си припомниме казанното въ първата глава, че онзи черноземъ, който са образува подъ водата, сждържа въ себѣ си голѣмо количество кислоти, то намъ не ще да бѣде тѣшко да разбереме, че ако подобенъ черноземъ са употребява за постилка подъ животните, то кислотите, които са намиратъ въ него, ще да са сжединатъ съ аммиакътъ и ще да го удържатъ въ торътъ. Тамо, дѣто нѣма блата, слѣдователно и кисель черноземъ, земледѣлецътъ трѣба да употребява тия изъ рѣките, изъ езерата и пр. Това размѣсване трѣба да са извърши така, щото изсушената тиня да са не остави дълго време подъ влиянието на воздухътъ. Освѣнъ това, надъ тинята трѣба да са постила и слама, защото въ противенъ случай ще да са появи каль. Но кислотите, които са намиратъ въ черноземътъ, не сж толкова силни, слѣдователно въ нѣкои случаи ние трѣба да употребяваме за това

дѣло или желѣзенъ купоросъ, или гипсъ. Както въ желѣзниятъ купоросъ, така и въ гипсътъ са намира купоросно масло (кезапъ), който задържа много по-лесно аммиакътъ. Ако ние наржсиме съ тѣхъ торътъ, то тие ще да дѣйствуватъ много по-силно, нежели кислотите на черноземътъ. Въ оние мѣстности, дѣто нѣма надобностъ да удобряватъ почвата съ торъ, гореказанните харчове би бие напразни; но въ това сжщо време да губиме напразно аммиакътъ и да не унищожаваме неговото вредително дѣйствие на животните би било безразсѣдно. Въ тие случаи ние сжвѣтваме земледѣлците да сжбиратъ аммиакътъ отдѣлно отъ торътъ съ помощта на голѣми сждове, които сж напжнени до половината съ купоросно масло. Купоросътъ, който ще да привѣча камъ себѣ си аммиакътъ и който ще да са сжединява съ него, ще да очищава воздухътъ въ оборете и въ заходите, а заедно съ това ще да сжхранява аммиакътъ, когото по-послѣ можеме да употребиме съ голѣма полза за удобрението на полетата. Купоросното масло е водението тѣло, което има раздѣлящи свойства. Ако полѣме тревата съ това масло, то тя тутакси ще да изгори, а ако раствориме това масло съ 1000 части вода (т. е. ако налѣме въ 1000 ведра вода едно ведро купоросно масло) и да полѣме расенията, то тие ще да бѣдатъ наторени или удобрени до твърде голѣма степенъ. Но ако купоросното масло са сжедини, както казахме погоре, съ аммиакътъ, то неговата полза ще да бѣде баснословенно голѣма. Единъ кантаръ купоросно масло чини не повече отъ сто гроша. Ако земеме предъ видъ оная полза, която ще да произведе купоросното масло на нашите домашни животни, и оние вигоди, които може да принесе неговото сжединение съ аммиакътъ, то нашите сто гроша трѣба да бѣдатъ помножени на десетъ. Но да оставиме това и да продължиме своето обзрѣние за удобрението на почвите. Ние знаеме, че торътъ може да са употреби само тогава, когато престои нѣкое време на едно мѣсто, т. е. когато прегори. За да достигнеме своето желание както трѣба, ние сме длъжни и въ това отношение да имаме нѣкои и други познания, защото безъ тие познания множество хранителни за растенията вѣщества изгубватъ своята сила. Натрупаниятъ на купове торъ гние и ослабва именно за това, защото са извѣтрява отъ воздухътъ, слѣдователно земледѣлецътъ е длъженъ да ослаби извѣтряването и гниението и да накара хранителните частици да влѣзатъ въ растенията. Ето защо сжбраниятъ торъ трѣба да са държи или въ кошари, или подъ сѣнка на дърветата. Сѣнката на дърветата бива полезна за това, защото торътъ, както и сѣко друго тѣло, гние отъ топлината по-скоро, слѣдователно горѣнието подъ тѣхъ произхожда полегка и не губи своите необходими за растенията хранителни частици. Но торътъ губи своите хранителни частици и по причина на дждовете, на които водата преминува презъ него и влѣче слѣдъ себѣ си оние частици, които сж най-главните хранители на растенията. Ако дждовата вода премине нѣколко пжти презъ торътъ, то въ него оставатъ твърде малко хранителни вѣщества, слѣдователно неговата полза бива сжмнителна. Ето защо сѣки земледѣлецъ, който, — безъ да обърне своето внимание на оная воденикавостъ, която тече изподъ торътъ, — тори нивята си съ обмненъ и ослабенъ торъ, не само че не принася на посѣвите си особенна полза, но доволно чѣсто са труди сжвѣтъ напразно. За да са не случватъ подобни нещастия, земледѣлецътъ е длъженъ да сжбира своятъ торъ въ ископанна яма. Ако са случатъ

суши, ние сме длъжни да обливаше торътъ съ вода или съ пикочъ, защото водата не позволява на аммиакътъ да оста-
ви торътъ и да са повдигне нагоре. (Продължава са).

ЗА ВОСПИТАНИЕТО ВЪОБЩЕ.

Правителството на Соединенните Щати употреб-
лява сичките си сили за развитието на народътъ, на
което са основава и самото господарство. За да добие
нужните сръдства, правителството отдѣлява значителна
часть земя за ползата на школите, и получаеми отъ
нея сумми, като са продава на колонистите, съставля-
ватъ основниятъ капиталъ. Но да не помислите, че на-
родонаселението е крѣтосало рѣцете си и очѣква отъ
правителството сичко, щото е потребно за учебните за-
вѣдения, както то бива въ Европа. „Поседенците, жите-
лите на градовете, съ една дума, обществата, говори
Цимерманъ, отъ своята страна не чѣкатъ, щото прави-
телството да са распорѣди и да удоваѣтвори тѣхните
желания; но сами отъ себѣ си отварятъ школи, а по-нѣ-
когашъ още въ онова време, преди да дойде до прави-
телството извѣстие, че на тая или на оная мѣстность
сѣ са заселили сѣмѣе или граждани, които сѣ са по-
грижили вече за образованието на дѣцата си. И така,
по причина на това съревнование, не само у насъ (въ
Россиа), но и ниде въ Европа народното образование не
достига до такова широко развитие, както въ Соединен-
ните Щати. И това са отнася не само до числото на
школите, но и до тѣхното вътрѣшно достоинство. Ето
защо въ тая земя ние не сръщаме такива крайни пре-
ходи изъ единъ класъ на народътъ въ други, както въ
Европа, дѣто между ученикъ и неученикъ лѣжи цѣла
пропастъ.“ Когато основанието на народните школи или
на народното образование бива осигурено окончателно,
то щатите захващатъ да са грижатъ и за висшите шко-
ли, но по-напредъ никога. По тѣхното мнѣние, висшата
школа става потребностъ само тогава, когато е свър-
шено народното образование, слѣдователно тѣхната
метода е спасителна за господарството, което основава
почти сичко на човѣческиятъ разумъ. Въ С. Луисъ са
намира вече не само висша школа, но и университетъ.
Тие двѣ завѣдения са сѣдържатъ на градска смѣтка.
Висшата школа по своята программа занимава такова
мѣсто, което е сръднѣо между европейските гимназии и
университети. Тя е открита така също и за двата пола,
т. е. и за момчетата и за момичетата. Тие постѣпватъ
въ нея изъ коледжътъ когато достигнатъ до четиринай-
сетогодишниятъ си възраст. Курсътъ са продължава
4 или 5 години, съобразно съ факултетите. Предмѣтите
са преподаватъ и отъ професорите и отъ наставниците.
„Мене са случи, говори гореупомѣнатиятъ авторъ, да
посѣта класътъ на астрономията. Преподавателницата,
която бѣше една млада миссъ, излагаше предъ слуша-
телите, между които са намираха и сѣвършено-лѣтния
студенти, теорията за предвѣрението на равноденствието
и на аберацията, съ такава строгостъ и съ такава яс-
ностъ, съ каквито са отличаватъ тѣмъ рѣдко препода-
вателите на популярната астрономия. Послѣ това, въ
тоя сѣщи класъ, бѣше разказанъ урокъ изъ геометри-

ята отъ сѣщата преподавателница. Тука не ма зачудиха
до толкова ясните отвѣти на учащите са, до колкото
оная простота на методата, съ която са излагаша до-
волно сложни геометрически теореми. Успѣхите на уча-
щите са трѣба да припишемъ отчасти на това, че пре-
подавателницата подпѣлно владѣше своятъ предмѣтъ
и имаше годѣмо искусство да го преподава.“ Послѣ па-
дението на неволничеството, гражданете на Соединенните
Щати сѣ бѣше длъжни да са погрижатъ за образова-
нето и на черните робове, които, по XV. поправка на
законътъ, ставатъ равни съграждане на бѣлите. Въ С.
Луисъ, по думите на Цимермана, сѣ отворени вече нѣ-
колко школи исклучително за темнокожите. А какво е
това равенство, когато за бѣлите сѣществуватъ едни
школи, а за черните други? ще да попитате ние. Ние
мислиме, че при днешните обстоятелства, когато негрите
едва въ захващатъ своето образование, е по-добре за
тѣхъ самите да иматъ отдѣлни школи, въ които препо-
давателниците могатъ много по-удобно да слѣдятъ за
способностите на своите ученици. Тука сме длъжни да
кажеме и това, че сичко, щото са преподава въ школите
на бѣлите, са преподава и въ школите на темнокожите.
Освѣнъ това, и тие школи, както и школите на бѣлите,
са сѣдържатъ на градска смѣтка. „По-големата часть
отъ учащите са, говори гореказаниятъ пътешественикъ,
азъ намѣрихъ въ висшите класове, между които са на-
мираха и доволно много възрастни негри и негритянки.
За да докаже, какво именно участие припмаватъ даже
и частните граждане въ народното образование, Цимер-
манъ ни указва на една отъ градините, която са на-
мира близо до С. Луисъ и която принадлежи на едного
отъ богатите граждане, по име Шоу (M-r Schaw). Като
любитель на градинарството, тоя гражданинъ е насадилъ
въ своята градина годѣма колекция растения, които мо-
же да види и да изучи сѣби, който са интересни съ
ботаниката. Учениците въ школите ходатъ въ тая гра-
дина заедно съ своите учители и изучаватъ практически
животътъ на растенията. Въ градината са намира и бо-
танически музей. „Ето какъ, говори Цимерманъ, амери-
канските богати хора употребляватъ своите капиталы,
които принасятъ на народътъ сѣществена полза. Тие
не само че не възбуждатъ въ народътъ, както то бива
въ Европа, завистъ и ненавистъ, но заслужаватъ подпѣл-
на благодарностъ отъ своите съграждане. „Тука сме
длъжни да кажеме и това, че американецътъ глѣда на
учението не съ такова око, съ каквото глѣда на него
европеецътъ. Ако европейските родители даватъ своите
синове въ гимназиите и въ университетите, то ги даватъ
именно за това, за да имъ купатъ дипломи, да ги при-
готвятъ за чиновници и да ги отдѣлятъ отъ простите
смертни, на които, по тѣхното мнѣние, не е нужно ни-
що друго, освѣнъ слѣпа покорностъ и тѣшка мотивка. За
образованието на европейските дѣвци, ние не желаеме
нико да говориме, защото това образование е фалшиво
до най-крайната степенъ, т. е. защото това образование
не може да са нарѣче образование, а филарска драся-
ровка. Французскиятъ езикъ, тѣлесните движения, които
са наричатъ танцование, пѣннето, китайската дисципли-
на и уроците за приличията, по нашето мнѣние, могатъ
да са нарѣкатъ искусство, но не образование, защото тие

не действуватъ на мозакътъ и защото тѣхната полза е ефемерна. Ние знаеме твърде добре, че онне звѣрове, които са показватъ въ звѣриниците, са отличаватъ така сѣщо съ извѣстенъ родъ образование или драсировка, слѣдователно европейската жена не може да каже, че е употребила своите млади години за своето човѣческо образование, което може да я отличи отъ гореказаните звѣрове. Американецътъ и американката изучаватъ само онова, щото ще да имъ догрѣба презъ животътъ, и изоставятъ сичко, щото са изучава за мода или за учена степенъ. Като земледѣлчески и комерчески народъ, американците сѣ обжрнаде сичкото свое внимание на онне предмѣти, които сѣ тѣсно свързани съ земледѣлството, съ комерцията и съ техниката. Цимерманъ са чуди, че американците са ползуватъ отъ своето знание на сѣкаде и въ сичко. „Американецътъ пише своите писма, говори той, на улицата, на вапорътъ, въ желѣзницата, дѣто искате, и пише ги хубаво, бързо, понятно и обмислѣнно. Азъ видѣхъ, че въ школите даже и седмогодишните дѣца пишатъ до толкова красиво, щото би имъ позавидовале даже и нашите буххалтери. За комерческата школа на Долбера (Dolbear Commercial College), която са ползува съ заслуженна извѣстностъ, Цимерманъ говори слѣдующето: „Като влѣзохъ въ единъ голѣмъ салонъ, който са намиралъ на вториятъ катъ, който бѣше мебелированъ доволно роскошно и по стѣните на когото висѣха образци отъ каллиграфическото искусство на учениците, азъ безъ сѣки предварителна рекомендація заявихъ на входящиятъ са тука президентъ Долбера, че желая да са опозная сѣ неговото завѣденіе. Той, съ истинно американска радостъ, захвана самъ да ми обяснява значението на нѣкои предмѣти изъ преподаването и послѣма завѣде въ единъ отъ класовете, дѣто около петдесетъ души ученици подъ ръководството на професорътъ си са занимаваха съ буххалтерия. Сѣки отъ учениците, които са наричатъ студенти, държеше своите книги така, чегато са намиралъ вече буххалтеръ въ нѣкой търговска контора. Самъ г. Долберъ имъ чете лекции за търговските дѣла въобще. За комерческите закони, за сѣставлянето контракти и различенъ родъ други търговски хартии сѣ назначени отдѣлни професоре.“ Други професоре учатъ младите момченца да пишатъ хубаво, да пишатъ логически, да мислатъ правилно и пр. Изъ езичите са преподаватъ ингелвзскиятъ, французскиятъ, нѣмскиятъ и испанскиятъ, а отъ науките имъ са четатъ висша математика, комерция, механика и, най-послѣ, политическа економия. Но най-главното са сѣстои въ това, че ученикътъ, който е свършилъ вече своите науки въ комерческата школа, бива развитъ до такава степенъ, щото е въ сѣстояние да са приѣме за сѣко дѣло изъ практическитъ животъ. Когато Едуардъ Цимерманъ са разговорилъ съ едного отъ американските професоре за висшето европейско образование, съ неговите класически езици и съ неговите класически гимназии, то билъ принуденъ да погълне слѣдующето логическо разсѣждение. „А какво би са случило въ вашите висши школи, казалъ професорътъ, ако чизмарете да би испроводиле въ тѣхъ своите синове? Тамъ, разбира са, тие би могле да развитъ своите мускуле и изъ тѣхъ би могле, да предположиме, да са сформериратъ искусни акробати; но

сичкото това не помага ни най-малко на чизмарското искусство. А освѣнъ това, знанието на старовременните класически (на латинскиятъ, грѣцкиятъ и еврейскиятъ) езици може да бѣде, както ми са чини, полезно само за филологията, за историята и за други нѣкои науки, но само като сръдство, което способствува за понятието на древните литературни памѣтници; но въ това сѣщо време изучението на тие езици не само че не може да бѣде нарѣчено гимнастика, а по-скоро осакатеніе на умътъ. Изучаванието на единъ езикъ само тогава може да способствува на правилното развитіе на младото поколѣние, когато са изучава не само съ памѣтѣта, не само съ робско повторение нѣкакви си чужди намъ звукове и думи; а когато той са постига съ сичките наши душевни сили; когато пие, като произносиме думите изъ тоя езикъ, сѣ чувствуваме не само на тѣхниятъ смисалъ, но и на живото сѣзвучіе на слогавете; когато звуковете на езикътъ сами по сѣбѣ си, даже безъ значението на думите, сѣ въ сѣстояние да възволнуватъ нашите души; съ една дума, когато ние можеме да мислиме и да чувствуваме на тоя езикъ. А нема латинскиятъ и грѣцкиятъ езикъ отговарятъ въ сегашното време на тие условия? Кой отъ учените въ днешното време може да каже утвърдително какъ именно сѣ са изговаряле старовременните латински думи? У насъ, въ колеждѣтъ, бѣха два професора на латинскиятъ езикъ, единътъ французинъ, а другиятъ американецъ, и когато единътъ четеше Цицерона, то другиятъ не разбираше ни дума отъ читаемото, ако и да знаеше езикътъ въ сичкото негово сѣвършенство. Французинътъ изговаря думите съ французски акцентъ, а американецътъ — съ ингелвзско произношение. Нѣмецътъ изговаря тие думи така сѣщо по своето нѣмско произношение, а у васъ, въ Россія, както ми са чини, ги изговарятъ сѣобразно съ вашето произношение. Питане е сега, кои отъ насъ има право? Кой изъ живѣющите днесъ латинисти говори съ настояще латинско произношение? Но и възможно ли е да изискваме, щото днесъ да знаятъ настоящето произношение на тоя езикъ, когато народътъ, който е говорилъ, мислилъ и чувствувалъ латински, не сѣществувалъ вече. Тоя езикъ е нарѣченъ мъртавъ не само за това, че е умрѣлъ самиятъ народъ, но и за това още, че такавъ езикъ въ дѣйствителността не сѣществувалъ повече, защото той окончателно е изгубилъ своятъ органически животъ. И съ тоя именно безжизненъ езикъ, — а още и съ разваленъ и осакатенъ езикъ, — и съ неговото лжовно произношение искатъ да развитъ умственните способности на младото поколѣние! Ние, въ Южните Щати, така сѣщо заплатихме давокътъ си на класицизмътъ и сега ѣдемъ неговите горчиви плодове. Ето ви живъ фактъ. Бившите наши плантаторе испроваждаха своите дѣца въ класическите школи именно за това, защото послѣдните носатъ на сѣбѣ си извѣстенъ родъ аристократизмъ, който самъ не провзвожда нищо, а ползува са отъ плодовете на чуждите трудове. Сега, когато е настанало време да живѣе сѣки съ своятъ трудъ, плантаторете почувствуваха, че тѣмъ сѣ нужни други родъ школи, съ повече плодотворно направление.“ Миѣнието на американскиятъ професоръ, което са основава на чисто-практически смисалъ, може да са приѣме за положителна истина. Но да ка-

жеме още няколко думи за американските народни школи и за пожертвованията, които правят тамошните граждани за усъвършенствването на тие школи. По думите на Цимермана, Калифорния въ сегашното време може да са турн на първото място относително народното образование, защото въ тая страна сж са преселили именно такива хора, които сж били енергически и развити личности. „Ако нѣкое предприятие, говори гореканзаният пътешественик, са касае обществената полза, то гражданете пуцатъ въ ходъ сичките възможни средства, защото са надѣятъ сѣбѣ време да изваждатъ съществена полза и облекчение на животътъ си. Така например, тие сж щедрѣ рѣка нѣрската своите богатства за това, за да дадатъ на младото поколение истинно сж временно образование.“ Тая щедростъ са отнася и до самите здания на училищата, които биватъ роскошни въ сѣко едно отношение. Трое-кратното здание на така нарѣчената Линколнова школа е роскошно въ пълнѣн смисла на тая дума. До каква степенъ е развито народното образование въ тая щастлива страна са види изъ това, че въ С. Франциско на сто и петдесетъ хиляди жители сжществуватъ четиресетъ народни школи. Освѣтъ това, тука са намиратъ и голѣмо число пансионе, комерчески коледжи и различни други учебни заведения, които са сждржатъ отъ частни лица. Трѣба да си припомнимъ, че сичкото това са намира въ онзи градъ, който е израсналъ преди двайсетъ години. Въ нѣкои отъ тукашните школи, като напримеръ въ Южно-космополитанската (South Cosmopolitan Grammar School), са преподаватъ съ особенъ успѣхъ нѣмския и французкия езикъ. За да дадеме нѣкое понятие за успѣхите, които са достигатъ отъ учениците, ние ще да привѣдеме нѣколко вопроса, които сж били рѣшени отъ учениците и отъ учениците въ времето на годишниятъ экзаменъ въ Космополитанската школа. Така напримеръ, изъ аритметиката за изустно рѣшение било зададено слѣдующето питанне: ако една яма са напълва съ вода изъ четири тръби въ продълженнето на $6\frac{3}{4}$ часа, то за колко време ще да са напълни тая яма въ такавъ случай, ако водата тече въ нея изъ седемъ тръби отъ еднаква величина? Устното рѣшение отъ подобни питанья са произвожда отъ учащите са съ такава скоростъ и съ такава зрѣлостъ, щото едвамъ успѣва човѣкъ да повѣри съ мощта на перото си тѣхните отговори. Изъ естествените науки било предложено: да са намѣратъ двѣ растения, които са употрѣбляватъ въ мануфактурната промишленостъ, двѣ, които са употрѣбляватъ за приготвеннето различни питиета, и двѣ, които служатъ за лѣкарства на болните. Едно отъ питаньята изъ географията било, щото учениците да начертаятъ такавъ пътъ, който да бѣде най-късъ между С. Франциско и С. Петербургъ. Изъ сичкото това вне видите, че американските народни школи иматъ практическо направление. Кажете ни сега, ако ние да би влѣзле въ нѣкоя европейска школа и ако да би помолиле професорете да испитатъ предъ насъ своите ученици, то какви вопросы би тие зададе на бѣдѣщите граждани? Ние сме твърдо увѣрени, че до нашите уши би дошли слѣдующите звукове: 1) изъ какво е билъ направенъ кивотъ завѣта? 2) каква тайна са заключава въ елѣомазанието? 3) що е душа и какви са нейните бо-

жественни качества? 4) при коя рѣка сж били разбити амазонките? 5) защо Ахилесъ е билъ юнакъ? 6) каква полза е принесло на Европа рицарството и кръстовите походи? 7) кой градъ са счита за столица на Сиамска-та империя и какво име носи нейниятъ императоръ? 8) кои сж най-главните неправилни глаголи въ грацкия езикъ? 9) кои сж сжществителни имена изъ латинския езикъ са не склоняватъ по петѣте главни правила? Разбира са, че сичките тие вопросы не само че не ускоряватъ умствената дѣятелностъ, но още накарватъ младите умове да глѣдатъ на науката като на нѣщо неподвижно, което има свои граници, извънъ които не смѣе нито да са прекрачи, нито да са излѣзе на прогресивниятъ път. Критическиятъ анализъ са счита за прѣсѣжанне, сжмнѣньята са считатъ за свѣтотатство, а незадоволствието са приема за неспособностъ! Ако рѣшението на нѣкой вопросъ противорѣчи на здравиятъ смисла, то професорътъ говори на своите слушатели, че това противорѣчие е освѣщено отъ времето, слѣдователно то трѣба да са приеме за истина; а ако у учениците са появи скептицизмъ и ако тие поискатъ да имъ са разясни това или онова явление или произшествие съ неопровержими факти, то корифеите на науката имъ указватъ на такива безгрѣшни авторитети, противъ непогрѣшимостта на които не трѣба нито да са мисли, защото послѣ падението на тѣхниятъ исторически идолъ, непременно трѣба да падне и тѣхната столѣтна даже и хилядолѣтна теория. Но и може ли да бѣде сжмнѣние за правдоподобността на освѣщеното отъ самото време учение, когато и новите учени захващатъ своите изслѣдования отъ Адама и свършватъ ги съ г-на Гизо? Може ли да са появи у насъ скептицизмъ, когато тие учени мѣже цитиратъ Сократа, Платона, Аристотеля, Августина, Амвросия, Овидия, Лесинга, Ивана Златоусти, Хегеля, Канта, Тиери, Лафонтена и пр.? Най-послѣ, можеме ли ние да имаме и най-малкото сжмнѣние за истинността на събранните отъ тѣхъ факти, когато тие са зематъ право изъ господарственните архиви, изъ ръкописните мемоари и изъ най-старовременните хронографи (писани на пергаментъ съ полууставъ)? Американецътъ отговаря на сичките тие вопросы съ свойственното на сичките здравомислящи хора равнодушие къмъ сѣко едно идолопоклонство, че той не желае да тирани мозакътъ си надъ оние теми и безплезни вопросы, отъ които нѣма да извлѣче съществена полза, а особено въ сегашното време, въ което сѣки единъ човѣкъ трѣба да глѣда около себѣ си съ отворени очи, защото предъ него са намиратъ хиляди още нерѣшени вопросы, отъ които зависи неговото щастие и животъ. Ето защо американецътъ е обжрналъ сичкото свое внимание на положителните науки, а особено на механиката, на агрономията и на математиката, и отстранява отъ себѣ си сѣки другъ предметъ, надъ когото би пожертвовалъ напразно и най-свободното си време. Американското изрѣчение „времето е капиталъ“ са приводи и на практика. Американските школи отговарятъ подпжано на своята програма, т. е. на американското убѣждение, че човѣкътъ трѣба да са занимава само съ оние предмети, изъ които са надѣе да извлѣче полза и да увеличи своето щастие. Ето защо американските ученици изучаватъ своите уроци съ такава любовъ и съ самоотвър-

жене? Тие твърде добре знаехт, че отъ изучаваната наука тѣхните сили ще да са увеличатъ до баснословни размѣри, защото ржката (физическата човѣческа сила) е младенецъ предъ умътъ (предъ фабричната дѣятелностъ). „Отговорите на въпросите, говори Цимерманъ, които са задаваха на учениците отъ наставниците, са представляваха отъ първите писмено, и при това, — трѣба изново да повториме, — насъ зачуди най-много онова искусство, съ което тие владѣха перото си и умътъ си. Написанните въ класътъ отговори са отличаваха както съ своята вѣрностъ, така и съ ясното изложение на предметътъ. Като стѣпнѣ въ животътъ съ такива добри начала, както момчетата, така и момичетата сж приготвени твърде изрядно за сѣка практическа дѣятелностъ, и за това не е за чудо, ако тие още отъ първата крачка са приемаватъ съ такавъ усѣхъ за сѣко дѣло. Неволно си припоминавамъ това, какъ въ Европа младите хора, които сж преминале презъ многотрудниятъ класически курсъ въ гимназиите, не сж въ състояние да са заематъ за никаква длжностъ до тогава, дорде не забораваатъ сичко, щото са изучаде въ продълженіето на много години. А послѣ тие трѣба да усвоятъ оние практически знания и онова умѣние, които са изискватъ за избранните отъ тѣхъ професии. За младежите, които сж излѣзле изъ американските школи, сѣка практическа дѣятелностъ сжставлява, ако можеме да са изразиме така, продължение на оние сжщи занятия, на които тие сж посвѣщаде своето време и своятъ трудъ въ школата; а за учениците на европейските гимназии избранната отъ тѣхъ търговия или промишленна професия не стон рѣшително въ никаква свръзка съ онова учение, надъ което е изгубенъ такавъ голѣмъ трудъ и толкова млади сили, най-скжните години изъ животътъ имъ. Камъ тие сравнения, непохвални за европейската система на общественното образование, ние дохождахме неволно, когато бивахме очевидци на онова благосжстояние и на онова задоволство, съ които са наслаждаватъ въ Америка сичките класове на народътъ, и когато са убѣждаваме нагледно, че такова благосжстояние повечето пжти са заключава въ практическото и цѣлесообразното обучение на младото поколѣние въ тукашните въ истиненъ смисалъ на тая дума и а р о д н и школи. Да кажеме нѣколко думи и за земеделѣческите школи, които са размножаватъ въ Щатите се повече и повече. „На три мила отъ градътъ, говори гореказаниятъ пътешественикъ, са намира земеделѣческата школа на щатътъ Мичигенъ. Като вървѣхъ по край гората изъ голѣмниятъ пжтъ, който са простира на востокъ отъ градътъ, азъ още отъ далечъ видѣхъ расположенното на възвишенно мѣсто керпично здание на школата. Като срѣснихъ близо до него едного отъ учениците, азъ го попитахъ, дѣ е квартирата на професорътъ Мейлса, до когото имахъ рекомандателно писмо. — „Професорътъ е тука,“ отговори ученикътъ и посочи ми камъ единъ купъ отъ работници, които градѣха нѣщо си съ керпиче. Като са приближихъ до тѣхъ, азъ не знаехъ, камъ кого да са обрѣна, и пакъ изрѣкохъ името на професорътъ. Единъ отъ работниците са отдѣли отъ купътъ и, като са обрѣна камъ мене, зема писмото изъ ржцете ми. Тоя работникъ, както видѣхъ по-послѣ, бѣше именно професорътъ Мейлсъ. Като ма помоли да

почѣкамъ, той направи нѣколко указания на своите слушатели, които градѣха заедно съ него керпичната стѣна. Послѣ това мистеръ Мейлсъ твърде обязательно са обща да бжде мой ръководителъ по сичките части на завѣденіето и воведе ма въ главниятъ корпусъ, дѣто са намираха класовете, химическата лаборатория, физическиятъ кабинетъ и библиотеката. Послѣ ние отидохме да разгледаме работните стаи, дѣто студентите са занимаваха съ дърводѣлство и съ ковачество. Въ прекрасно устроенните оборе азъ видѣхъ различни породи говѣда, овце и свине. На внимателно обработенните отъ самите студенти полета моето внимание бѣше обрнато на една частъ земя, която бѣше посѣяна съ различни видове пшеница. Своите разглеждания ние свършихме съ ботаниката или съ ботаническата градина, която, ако и да не бѣше голѣма, са държеше въ най-строгийтъ порѣдокъ. За мене бѣха най-важни оние свѣденія, които ми сжбщи професоръ Мейлсъ относително онова завѣдѣние, което е било основанно съ вждивеніето на мичиганското правителство преди десетъ години съ цѣлъ да бждатъ распространени земеделѣческите занятия и да бжде повдигнато земеделѣнното въ щатътъ. Най-напредъ срѣдствата на завѣденіето биде твърде ограничени; но въ 1862 г. Вашингтонскитъ конгресъ утвърдилъ такавъ актъ, който е замѣчателенъ по своето обширно влѣяние, защото е ималъ силно значение на бждщето развитие относително селското стопанство въ Сжединенните Щати. Извѣстно е, че необработенните земи, които още не сж заняти съ никакви заселѣния, сжставляватъ собственостъ на Сжюзътъ, и тие биватъ продаваеми отъ него на колонистите. Конгресътъ, за ползата на селското стопанство, утвърдилъ проектъ за основаніето по една земеделѣческа школа въ сѣки единъ отъ 37-те сжществующи днесъ щати. Но появилъ са капиталенъ въпросъ за това, отъ дѣ да са земаатъ срѣдства за това предприятие? Тие срѣдства биде намѣрени именно въ оние земи, отъ които доходите обикновено влизатъ въ касата на сжюзътъ. Съ актътъ отъ 1862 г. било рѣшено именно, че правителството жертвува изъ сѣкоя отъ щатните правителствени земи, които би са сжстоѣде отъ 30,000 акри, на сѣки отъ сенаторете и представителите отъ щатите въ Вашингтонскитъ конгресъ. За това щатите са обязаватъ да основатъ и да поддържатъ у себѣ си най-малко по единъ институтъ, съ цѣлъ да распространятъ въ народътъ такива знания, които би имале отношение камъ селското стопанство и камъ тѣхническите искусства. Въ слѣдствието на това положение, щатътъ Мичиганъ добилъ 240,000 акри земя, която и постѣпила за ползата на земеделѣческитъ институтъ. Днесъ, послѣ продажбата на тие земи, срѣдствата на завѣденіето сж са разшириде и то ще да бжде въ сжстояние да просжществува за напредъ независимо отъ поддържката на своето правителство. На тие сжщи условия и съ тие сжщи доходи са основани днесъ подобни завѣденія и въ сичките други щати на Сжюзътъ. Мичиганските студенти, които сж не по-млади отъ 15 години, са ползватъ отъ преподаваніето въ институтътъ безплатно, а студентите изъ другите щати внасятъ по 20 долара на годината. Желающите да са ползватъ съ квартира и съ ѣдене при завѣденіето внасятъ по 3 долара и 25 цента на недѣлата. При мене въ шко-

лата са нампраха 130 студента. Курсът на учението са продължава 4 години. Въ програмата на преподаването влизат: химията, както общата, така и земледѣлческата; физиката; метеорологията; естествените науки; математиката и инженерното искусство; най-послѣ, политическата економия и организацията на селското стопанство. Освѣнъ тѣе предмѣти, студентите са занимаватъ съ практически работи на полето или въ работните стан по 3 часа на денъ. Учението са продължава отъ Февруария до Ноември. Зимните месѣци, които сж неудобни за земледѣлството, са назначаваатъ за ваканции.

(Свършва са).

ЗА КОПРИНАРСТВОТО.

Копринарството принася голѣма материална полза на оние страни, въ които са произвежда тоя полезенъ продуктъ. Не ще да бжде излишно, мислиме, за нашите читатели, ако имъ разкажемъ, какъ са е развило то въ нѣкои страни, а особено въ Франция. Първиятъ, който воведе и разпространи копринарството въ Франция, е билъ Лудовикъ XI., който заповѣдалъ да доведатъ нѣколко работници изъ Италия, дѣто тогава копринарството е било въ цвѣтуеще сѣстояние. Слѣдъ това, нѣкой си Вилхелмъ Брисоне основалъ въ градътъ Лионъ първата фабрика за коприна, която кралъ Патентонъ припозналъ официално на 23. Декември въ 1454 год., и за да би напреднала по-добре тая копринарска фабрика, той нарѣдилъ, щото градътъ Лионъ да дава сѣка година по 2500 талира за подпомагане на работниците, на които той, кралътъ, опростилъ сичките даноци за цѣли 12 години. Въ 1470 година сж са преселили повече копринаре изъ Испания въ градътъ Туръ (Франция), и тамъ са е основала друга копринарска фабрика, която сжествува и до днесъ, а по-диръ нѣколко години въ тоя край захванале да садатъ и черници (дудове). Но при сичкото това, французските копринарски фабрики не сж могле да напреднатъ. Най-распаденните французски родолюбци, които слѣло туряле по-горе своето надъ чуждото, са принудили да припознаятъ, че тѣхната коприна не може ни най-малко да са мѣри съ италиянската, и цѣлата на французската коприна захванала да пада, копринарете захванале да гладуватъ и лионската копринарска търговия била вече на издъхване. Тогава дошълъ на престолътъ Францъ I., който далъ на тая търговия новъ животъ. Него мжчила твърде много онака мисалъ, че французската коприна не стои по-доле отъ италиянската, и когато са увѣрили, че оние права и привилегии, които Лудовикъ XI. билъ далъ на копринарете, не сж биле достаточни да повдигнатъ тая търговия, то заповѣдалъ да са умножатъ и да са разширятъ тѣе привилегии. Съ своятъ указъ отъ 2. Декември 1536 год., той далъ на копринарете такива права, щото сичките вѣщи хора са задовиле съ се сърце да подобрятъ тая търговия. Освѣнъ освобожденето имъ за винаги отъ сичките даноци, той имъ далъ безплатни жилища и не допускалъ никого да напада на тѣхъ; даже и оние, на които тѣе (копринарете) сж биле длъжни, не сж смѣле да ги теглятъ на сѣдъ; още имъ е било позволено да носатъ на своите кра-

стове мечове, които въ опова време сж носиле само благородните. Тогава дошле изъ Женева двама прочути и вѣщи копринаре и настаниле са въ Лионъ, а по тѣхните примѣри дошле и други, които отъ една страна съ своето умѣние, а отъ друга — насърдачавани и подпомагани отъ французското правителство и отъ по-богатите, усиѣле да възвдигнатъ копринарството въ тая земя до токова бързо, щото то за кратко време захванале да са слави по цѣлиятъ свѣтъ. Доброто качество на италиянската коприна, а особено женевската, е била като тѣрнъ въ очите на лионските фабриканте, които захванале да вжставатъ противъ италиянците, и въ 1560 г. поднесле на царътъ прошение, съ което го молиле или да запрети внасянето на чужда коприна въ държавата, или да наложи тѣжакъ гюмрукъ на вжнкашната коприна, така щото да не може да конкурира съ французската. Царътъ отговорилъ на просителите, че конкуренцията е единственното срѣдство, чрезъ което може да са повдигне французското копринарство; а ако да би са запретило внасянето на коприната изъ чуждите страни, то французската публика би трѣбало да я купува само отъ своите търговци-копринаре, а тѣе въ такавъ случай, като нѣма съ кого да конкуриратъ, не би са грижили да усмвжршенствуватъ своята работа, но продавале би своята най-лошава стока сжвѣсмъ своеволно. Казалъ имъ още и това: „азъ не искамъ да са каже, че французете, които надмивуватъ по юначеството си италиянците, не са наѣматъ да конкуриратъ съ тѣхъ въ искусства или въ художествата“. Слѣдъ нѣколко години послѣ това, въ времето на Хенриха IV., копринарските търговци издѣйствувале, щото въ държавата да са запрети внасянето чужестранна коприна; но, по сжвѣтътъ на славния херцегъ Сюлли, това запрѣщение са унищожило въ 1600 г. Щомъ са свършила войната, то тоя уменъ министръ са заловилъ тутакси да изглади оние неволи и злощастия, които тя ванесла на държавата, и, между другите нарѣдби, настоялъ да са поправи манифактурната търговия, както и копринарската. Хенрихъ тутакси възвдигналъ оние голѣми и полезни черници около Парижъ, Туръ, Орлеанъ и около много още други градове, а освѣнъ това раздалъ по цѣлата страна черничево семе, и на сѣкаде разпратилъ печатни наставления, какъ трѣба да са постъпила съ това семе, за да са размножатъ черниците по сичката страна. Освѣнъ това, той захваналъ да праща сѣка година въ най-прочутите и въ най-добрите фабрики повече французски ученици, които, като са изучавале добре, вжрщале са въ своето отечество, и стократно исплащале оние разноси, които държавата разнасяла за тѣхното обучение, като възвдигнале своята манифактурна търговия до голѣма степенъ въ нейното сжвжршенство. Но на французските копринаре оставало още да помислятъ, какъ могатъ да си сравнатъ съ първите копринаре на Италия и на востокъ. Нито Лионъ, нито Туръ не можѣле още да произвѣдатъ такава коприна и да приготвятъ такива манифактурни ткани отъ нея, каквито правиле, напримѣръ, италиянците и источните народи, съ които украсѣвале черковите, богатите и царските палати и отъ които днесъ са праватъ свѣщенническите одѣжди. Министрътъ Сюлли дошълъ изъ Миланъ нѣколкоина вѣщи работници, които биле доста прочути; но тѣхните

издѣлия не биле такива, каквито биле въ Италия. Това довѣршилъ Лионецътъ Клодъ Дагонъ, който първи, въ 1605. г., е изнамѣрилъ сръдства, какъ могатъ по-лесно да са правятъ копринени платове. Съ първиятъ опитъ той не можѣлъ да сполучи съвършено, но Дагонъ билъ такавъ човѣкъ, който така лесно не изгубва волята си; той са не оставилъ отъ предприятата веднашъ работа, дорде не дошѣлъ до крайтъ ѝ. Съ постоянство, съ трудъ и съ неуморимо старание той постигналъ желаемата си цѣль, и въ 1611 г. изнесалъ предъ сенатътъ въ Лионъ такава добра коприна и такива копринени платове, за които приѣлъ награда отъ 250 талира, а за онова време тие 250 талира сж биле много пари. Послѣ една година сенатътъ му опредѣлилъ пенсия отъ 6000 талира на годината, които нѣмалъ нито министрътъ, и далъ му са за 5 години монополтъ на търговията съ „фазониранната“ коприна. Въ 1666 г. пѣкой си лионски търговецъ на име Октавио Мей изнамѣрилъ такова сръдство, чрезъ което успѣлъ да даде на коприната такава свѣтлостъ, каквато са вижда днесъ на коприненните платове. Въ времето на Лудовика XIV. лионската копринарска манифактура и търговия сж биле въ най-цвѣтуеще сжстояние. Безмѣрниятъ луксусъ въ царскитъ дворъ, роскошността на благородните, безпрестанните парадни празнувания, маскарадите и др. т. накарале французските копринарски работници и търговци да надминатъ сичките други. Французската коприна са прочула и хвалила са до толкова, щото въ 1670 г. захванала да са изнася твърде много изъ Лионъ въ Англия, въ Нѣмско, въ Швеция и въ Испания. Но до такава степенъ напредналото въ онова време копринарство захванало да назадува и да са опропаства отъ сжщия царъ, който съ глупавите си религиозни гонения, наговоренъ и подбуденъ отъ езуитете, особено отъ Лашеза и отъ Летелъ, не оставялъ вече протестантите да живѣятъ въ Франция. Въ 1680 год. той издалъ декретъ, съ който строго запретилъ да са приѣматъ вече протестанти работници въ французските фабрики; да са не приѣматъ даже и дѣцата имъ за чираци. Тая парѣдба распръсвала по-голѣмата частъ отъ работниците на коприненните платове; а въ 1685 година повече отъ 50,000 такива работници, протестанти, биле принудени да побѣгнатъ въ Англия, въ Холандия и въ Сѣверна Германия. Гонените ткачи пренесле съ себѣ си и своето искуство въ Цюрихъ, въ Крефелъ, въ Берлинъ, въ Ербержелдъ и въ Лондонъ. Въ Лондонъ са намѣстиле много фамилии въ предградие Шпитлфилдъ, дѣто тѣхните потомци са ползуватъ днесъ съ голѣмо богатство. Тие бѣженци обогатиле Швейцария, Германия и Англия. Въ царствуването на Филипа Орлеанца лионската копринарска манифактура захванала пакъ да дохожда на себѣ си послѣ смъртния ударъ, който ѝ нанесалъ Лудовикъ XIV. Въ времето на французската революция копринарската манифактура пропаднала окончателно; но малко по-послѣ Наполеонъ заповѣдалъ да са употрѣблява само французска коприна за украшение и за наките въ царските палати, както и за официалните дрѣхы на държавните мъже. Фабриците въ Лионъ и въ Туръ са възвдигнале изново. Франция запретила да преминуватъ копринени стоки презъ приставищата ѝ за въ Европа. И така шпитлфилдската коприна не е можѣла да са пренася за проданъ въ Нѣмско, въ Италия и въ

Россия. Въ това време Лионъ е държалъ монополтъ копринената търговия за цѣла Европа, французската коприна е достигнала до своята най-голѣма слава и копринарете напълиле кесийте си и счѣтили голѣми богатства. Послѣ това дошѣлъ и Жакардо, който напразилъ въ копринарската манифактура много по-голѣми усжвършенствования, нежели Клодъ Дагонъ преди 200 години. Жакардо не е билъ нито механикъ, нито копринарски художникъ, нито пакъ добаръ работникъ, а само умепъ човѣкъ съ неопѣнними свойства да припознава онова, което вижда въ другите, че е добро и полезно. До времето на Жакарда на сѣки станъ за копринени платове работиле по двама души, и ткането на коприненните платове бивало много мъчно. Но Жакардо отстранилъ сичките тие мъчности и напѣдилъ станътъ така, щото единъ човѣкъ да бжде достаточенъ да изработва повече, нежели по-преди двама души. Тоя станъ билъ изложенъ на парижската изложба въ 1801 г. но, както бива повечето пѣти, оцѣнителите не разгледали добре тоя станъ, и далѣ на Жакарда за награда само бронзенъ медалъ. Жакардо са не показалъ незадоволенъ отъ това. Той направилъ нѣколко стана и захваналъ да работи съ най-голѣмнитъ успѣхъ. Като разбралѣ сичкото това простите работници, то са повдигнале противъ него и му испотрошили станове. Той са приготовилъ вече да пде въ Англия съ своятъ станъ, но за неговата добра честь правителствениятъ чиновникъ, който билъ пратенъ за лицитацията на испотрошенните станове, сжгледалъ, че тоя станъ стои много по-горе отъ другите, за което и поднесалъ рапортъ на министрътъ. Послѣ това тие помолиле Жакарда да поправи изново тие станове, като му заплатиле по 50 франга за сѣки станъ. Въ 1760 г. лионскитъ сенатъ му заплатилъ правото за изнамирането, за да могатъ и други да работатъ въ Лионъ съ такива сжщо станове, и му опредѣлилъ пенсия отъ 3000 фр. на годината. Наистина, тая награда не е била голѣма, но Жакардо, като сиромашъ човѣкъ, приѣлъ това количество. Въ 1819 г., като познале неговите голѣми заслуги, му далѣ заслуженната почестъ за отличieto, а въ 1839 г. му възвдигнале памѣтникъ за оние безбройни милионе франги, които принесалъ неговиятъ станъ на сичката държава. Тоя станъ възвдигналъ на по-горня степенъ копринарската манифактура въ Франция. Въ 1789 г., малко време преди революцията, въ тая държава сж биле 17,000 такива станове. Въ сжщата година пропаднале почти сичките въ времето на революцията. Въ 1793 г. не е било повече отъ 900 стана, а въ 1806 г. тие достигнале до 12,000. Въ 1825 г. тие сж биле 27,000; въ 1835 г. повече отъ 40,000; въ 1847 г. повече отъ 55,000, които презъ тая година изработиле за 250,000,000 фр. коприна. Въ 1855 год. е имало повече отъ 70,000 стана, а въ 1871 сж биле повече отъ 80,000. Въ послѣдните години копринарската търговия въ Франция е ударила малко назадъ по причина на болѣстите, които са появила по свилениите буби, но на много други мѣста въ Европа копринарството напредва. Днесъ не е само Франция, която произвежда коприна и коприненни платове. Въ Россия има до 30,000 станове; въ Прусия и Саксония повече отъ 40,000; въ Базель и Цюрихъ (Швейцария) повече отъ 40,000; така сжщо и въ Австрия и въ Италия; а Англия въ послѣдните години е направила такавъ чуденъ напредокъ въ

коприварската манифактура, щото днесъ може да я продава много по-евтино по европейските пиици, нежеди Франция.

НАРОДНИ ПЪСНИ.

I.

Рано ранилъ Драгана,
На студна вода отива,
По край темници минува
Черни си очи повдига.
Зачу я Стоянь темничаръ,
Па си Драгани думаше:
„Драгано, спяхо Попова,
Иди та рѣчи злѣви си,
Злѣви си на най-малката,
Ризата да ми опере,
Съ шивета да я напише,
Да доде да я донесе,
Заранъ щатъ да ма обѣсатъ, —
Риза да ми са бѣлѣ,
Перчемъ да ми са люлѣ.“
Драгана са е върнала,
Па на злѣва си думаше:
„Злѣво Петкано, Петкано,
Заржчалъ ми е младъ Стоянь
Изъ пусти темни темници,
Ризата да му оперешъ,
Съ шивета да я напишешъ,
Да идешъ да я запесешъ,
Че сж го вече тѣжмиле,
Заранъ щатъ да го обѣсатъ, —
Риза да му са бѣлѣ,
Перчемъ да му са люлѣ.“
И Петкана е скочила,
Та му е риза опрала,
Съ шивета я е писала,
Отпиде та я занесе.
Стоянь Петкани думаше:
„Петкано, мома хубава,
Мене сж вече тѣжмиле,
Заранъ щатъ да ма обѣсатъ, —
Риза да ми са бѣлѣ,
Перчемъ да ми са люлѣ;
Видишъ ли поле широко,
Вовъ поле дърво високо
И подъ дървото бѣлѣ камакъ,
И подъ камакътъ имане?
Иди повдигни бѣлѣ камакъ
И земи тѣшко имане,
Та раздай това имаче:
Дрѣвното по сиромаси,
Бѣлото по литургии,
Жлѣтици земи за собѣ.“

II.

Изкачи са Манда, Мандалина,
Изкачи са на високи чердакъ,
Па майци си тихо проговаря:
„Леде мале, леде стара мале,
Да ли са е поле западнело,
Или звѣзди отъ небе паднале?“
Майка Манди тихо отговаря:
„Леде, Мандо, леде Мандалино!
Нито са е поле западнело,
Нито звѣзди отъ небе паднале,
Ами иде Марко, деи Марко,
Ами иде Марко сжсъ свадбата,
Та си води китени кумове
И си води весели сватове.“
Манда майци тихомъ отговаря:
„Леде варо, леде стара мале!

Азе не ща Марка, деи Марка,
Азъ ща лѣгна здрава да си умра;
Ти отдрѣжи тѣжко бѣло платно,
Та го тури Манди за покривка,
И усучи тѣжки жлѣти свѣди,
Запали ги Манди на ржцете,
Кога дойде Марко сжсъ свадбата,
А ти викни, жива ма оплачи.“
„Леде Мандо, леде Мандалино!
Какъ да върна Марка сжсъ свадбата?
Ей че дойде Марко сжсъ свадбата!“
Като видя Манда, Мандалина,
Марко викна па бързи юнаци:
„Я донесете вода леденица,
Да я туримъ Манди на сжрцето.“
Оттекле сж бре бързи юнаци,
Донесле сж вода леденица,
Турисе я Манди на сжрцето, —
Тогизъ Манда хае и не хае.
Извикалъ е Марко, деи Марко:
„Я тичайте, бре бързи юнаци,
Донесете зжмъ осойница,
Да я туримъ Манди на сжрцето.“
Оттекле сж бре бързи юнаци,
Донесле сж зжмъ осойница,
Турисе я Манди на сжрцето, —
Тогизъ Манда смалъ съ око не мигна.
Марко бржкна вовъ дѣсни назухи,
Та извади три жлѣти жлѣтица,
Па ги тури Манди вовъ ржцете,
Па си Манди тихо проговори:
„Опрости ми Мандо, Мандалино,
Що сжмъ азе сжсъ тебе грѣхъ набралъ!“
Па са върна Марко сжсъ свадбата,
И си стана Манда, Мандалина,
Па майци си тихо проговаря:
„Леде варо, леде стара мале,
Га ми тури вода леденица,
Тогизъ Манда хае и не хае;
Га ми тури зжмъ осойница,
Тогизъ Манда смалъ съ око не мигна;
Га ми тури три жлѣти жлѣтица,
Тогизъ Манда смалъ са не засмѣ.“

III.

Сажиче зайде мракъ по поле падна —
Въ село дошле пусти вержмиле. *)
Та си питатъ, питатъ и распитватъ;
„Дѣка сѣди чорбаджи Иванчо,
Дѣто дава кржмиле беглишко?“
„Ей го горе вовъ тѣсна улица, —
Порти му сж отъ чисто желѣзо.“
Отидоха пусти вержмиле,
Потропаха на желѣзни порти.
Излѣзла е млада Иванича
Попитяха пусти вержмиле:
„Тука ли е чорбаджи Иванчо?“
А булка нѣтъ тихо отговаря:
„Ей го горе вовъ нови одаи,
Дѣ си чете тѣшкото имане.“
Па влѣзоха пусти вержмиле,
Заклучиха желѣзните порти,
Накладоха до три огни буйни.
Па заклаха три крави ялови
И заклаха още три сжсъ телци,
Хвърлиха ги вовъ три огни буйни;
Па хванаха чорбаджи Иванча,
Мржвяи рѣжатъ на булка ги даватъ:
„На яшъ, булке, Иваново мѣсо.“
Хвърлиха го вовъ три огни буйни,

*) Хайдуте.

На хванаха булка Иванца,
Мръвки рѣжатъ, вонь отъ ги хвъргатъ :
„Казвай, булке, тѣхното имане.“

(Нарѣчието на тие пѣсни, които сж испѣвани
отъ баба Недѣля, е Коприщенско).

КНИЖЕВНОСТЪ.

„День“ година I, бройове 30, 31 и 32. Въ триесетиятъ брой е помѣстена прекрасна илюстрация, която представлява надгробниятъ паметникъ на нашия „народни поборникъ“ Тжичилеца. Името на художникъ, който е изработилъ тая изящна фигура, остава неизвѣстно за сичкиятъ свѣтъ. Тоя „усопши, но воскресна изъ мъртвыхъ“ вѣстникъ са редактирува отъ г-на ?, издава са отъ г-на Хр. Г. Баче-варова, покровителствува са отъ г-на Ц. Н. Карапетрова и украсава са отъ г-на Г. (Разбира са, че г. Г. украсава това забѣлжително издание не съ своята собствена фигура, а съ своите прекрасни стихотворения, преди които, като предтеча предъ сѣко високо дѣло, е помѣстено и хитро предисловие). Ние смѣло можеме да кажемъ, че г. Г. е единъ отъ оние поетически свѣтила, които сж палили отъ тиловете до петите съ велики вджновения, съ естетически чувства, съ художествени сжображения и съ богата творческа фантазия. Той не подражава на нищо друго, освѣнъ на естетическата фортуна, която е овладала окончателно неговата даровита натура, а тая фортуна нѣма нито граници, нито „стига вече.“ Разгѣдайте съ особено внимание заглавията на неговите стихотворения, прочетете още съ по-голъмо внимание неговото предисловие, което носи заглавие „За народнитѣ ни поезия“ (ние сме твърдо увѣрени, че тая статия е написана отъ г. Г., ако той и да не подписва своето име, защото други не е въ състояние, освѣнъ авторътъ на долензложените стихотворения, да напише такавъ буламачъ), и ние ще да са увѣрите, че възвишените чувства и любовта камъ прекрасното сж станале за него крайно сжкопѣнии идоле. Въ тая знаменита въ сѣко едно отношение статия или предисловие са говори, че „мнозина до сега сж са старале да издиратъ правилата на народната поезия, но ни единъ до тая минута не е успѣлъ да удовлетвори своето желание.“ А г. Г. ? О, г. Г. не прилича на другите смъртни, защото гениалността е божественъ даръ и защото не сѣкому сж достъпни великите дарове на великото и на прекрасното. „Нейните тайни (тайните на поезията) сж неосияжими още за насъ, говори великиятъ човѣкъ, и оттова на рѣдко може да са постигне нейнитѣ тайнственихъ мелодии, които съдържа въ себе си като нѣкой най-сжжхъ драгоценность за ухото и за вкусъ на Българинътъ.“ И тие нѣколко рѣда, безъ да разгѣждаме самите поетически вджновения на г-на Г., свидѣлствуватъ вече достатъчно, че тоя човѣкъ е небесно сжщество, което намира велики мисли даже и въ най-голъмиятъ хаосъ. „Българинътъ, който и какъвто и да би былъ той, щомъ е преобладанъ отъ нѣкои вътрешнихъ страсти, ние го виждаме да намира разсужхъ въ нейнитѣ тайнственихъ и непонятни за него мелодии, и оттова безъ да му отмишлюва на дълго да си пропуща най-напредъ излегка гласа, а постепенно високо

(?), докѣ хванемъ да го сжгѣждаме, че той стои въ истж-пленіе.“ Ние мислиме, че ако г. Г. да би былъ просто смъртно сжщество, то неговите разсуждения би биле понятни баремъ за редакцията на в. „День“, която ги е прочѣла, ако са не лжжеме, преди да бждатъ напечатани; но на гениите, както и на българските редакторе, сж позволени и не такива „изстжпления“, защото и въ лудостта са заключава невѣстенъ родъ поезия. „Ние (,) до колкото сме можали да испитаме съ голѣми трудове (О-о-о!), тжз тайнственихъ и неоткритѣ хармонии (пуста глава за бжрсате!), както и мелодии на нашата старъ народнихъ поезии, ще са помжчиме до колкото ни позволяватъ за сега силитѣ на опитността да изложимъ миѣнието си, съ което желаемъ, ако не точно или на пѣлно да запознаемъ съ тѣхъ читателитѣ си, а то поне отчасти. Туй прѣдположеніе не трѣбва да сж смѣта като маловажно, щото, мислимъ, че като си дадеме ние за първъ пътъ миѣнието, то не ще да сж забавятъ и други ревнители на тжзи забавителни и пріятни часть отъ наукитѣ да си даджтъ миѣнието, съ което ще сполучимъ най-сѣнѣ съ различни критики и разисквания да извадимъ наявѣ всичкитѣ ѣ потайни и скрити правила, ако би да има.“ Изъ сичкото това ние разбрахме само двѣ нѣща: 1) че г. Г. или редакцията на в. „День“ сж най-първите херои, които сж успѣле да наговоратъ много думи и да не кажатъ нищо; 2) че поетите, които иматъ обичай да са заборава въ времето на своите поетически вджновения, иматъ даръ, както и афионисте, да балнуватъ, слѣдователно редакциите твърде лесно могатъ да сжбиратъ сѣка тѣхна трошица вѣрно и буквално и да я помѣщаватъ на страниците въ вѣстниците си. Разбира са, че ние, които нѣмаме нито поетическа душа, нито чувствителна организация, ще да са сжгласиме да приемеме гореизложените двѣ открития за положителни истини само тогава, когато ни бжде позволено да направиме нѣколко искључителни правила. Така напримѣръ, ние са отказваме да дадеме първенството за мелодическите открития на г-на Г. или на редакцията на „День“, защото това първенство принадлежи именно на г-на Оджакова. Освѣнъ това, г. Д. Войниковъ и г. В. Беронъ сж са разговаряле съ българските безсмъртни музи въ онова време, когато покойни Тжичилеца е билъ още живъ и когато г. Г. са е просвѣщалъ на панакидата, слѣдователно редакцията на в. „День“ трѣба да умѣри малко нѣщо своятъ ентузиазмъ и да разбере веднашъ за сѣкога, че историята и поезията нѣматъ между себѣ си нищо общо. Да разгѣдаме сега и самата китка, която е увиена отъ г-на Г. съ сичкиятъ неговъ талантъ. Първото стихотворение на г-на Г., което е помѣстено въ 30. брой на в. „День“, ние ще да пропустиме безъ особено внимание, защото не желаеме да оскжрбяваме ожалостенните вече сжрца на Тжичилецовото семейство, на което трѣба да е тѣшко и безъ некрологътъ на г-на Г.; но не можеме да не кажемъ, че ако ние да би са рѣшиме да умреме, даже въ времето и на най-крайното развитие на българската поезия, която днесъ представлява г. Г., то да ни упазни господъ богъ отъ сѣка една похвала, защото не сѣки стомахъ може да смѣле слѣдующите стихове:

Ахъ, той остави скжрбъ на роднини,
Плачь на другари, на чяда млы;
А тебъ, народе, добры причины,
Молбы д' отправи всякъ спорѣдъ силы.

Оставилъ скжрбъ и плачь! Добрите хора, като е вече

известно, остават само добри въспоминания, честно ние и нелицемерна благодарност. Бѣдниятъ и нещастниятъ български народъ! До какво е той доживѣлъ! Малко му е да са моли за своите грѣхове, ами и за чуждите! Второто стихотворение, което носи заглавие „Камъ День“, не е нищо друго, освѣнъ безобразна спекулация, която бива гнуснава даже и въ еврейските контори.

О, День пленъ съсъ надѣжда,
Съсъ която всякъ с' убѣжда,
Че безъ тебе добро нѣма,
Че безъ тебе тма голѣмъ.
Ты ся яви у народа,
Да говоришъ съ по-свободъ;
Нѣ ты опрѣ на твърдъ камень,
И въ надѣждъ злѣ измаменъ.
Ты ся яви за просвѣтъ,
Нѣ за зла пуста тма проклѣта,
Свѣтлинѣтъ ти събѣче,
И въ черъ мракъ та силомъ свѣче.
Нѣ ты днеска съ новы силы,
За народъ твърде миль,
Пакъ на свѣтъ сѣ появявашъ,
Мракъ несносенъ распѣлявашъ.
Безъ да имашъ вечъ смѣнѣние,
Бѣди въ пълно увѣреніе,
Че ты ще си у сподукъ,
Та „Напрѣдъкъ“ да са пука.

Разбира са, че тие нѣколко стиха не трѣбать никакви коментарии, защото цѣлѣта, съ която сѣ тие написани, е понятна даже и за най-малките дѣца. Тѣшко и горко на в. „День“, ако бѣде и за напредъ до толкова глупавъ, щото да чѣка щастие и добро отъ подобни похвали. Въ третѣто стихотворение, което носи заглавие „Камъ самородниятъ поетъ“, г. Г. бива малко и безобразенъ, защото са надѣе да тури кракъ на нѣкои наши „самородни“ славѣе и да остане самодержавнѣйши цанцугеръ между българските божи кравици. А че неговата сподука ще да бѣде несъмненна и че неговиятъ рай е вече отворенъ, са види изъ самоувѣрениятъ сѣвѣтъ, когото негово мусекословесие дава на своятъ противникъ (чини ни са, че тоя сѣвѣтъ са дава г-ну Славѣйкову).

О, колко души сѣ тамъ (въ райятъ
на музите) трѣгнахъ
Дано бы нѣщо да ги огрѣе,
И катъ Франга нашъ сѣ са вържили,
Безъ да я чюятъ да имъ поѣе.

И така, само г. Г. (сравни думите му въ предисловието) са е сподобилъ да чуе сладкиятъ гласъ на небесната богиня и да добие нейните дарове, които сѣ така необходими на в. „День“ послѣ неговото кораблекрушение въ морето на преомерантите. Боже мой, до каква глупостъ може да доживѣе човѣкъ! Ние мислѣхме, че послѣ стихотворенията на г-на Сапунова III. „О българъ-рода“, за глупостѣта не остана вече свободно поле да развива своите таланти, но излѣгахме са въ своите смѣтки. Въ стихотворението „Работни ли сме?“ г. Г. желае да ни докаже, че българете не сѣ вече такива работни хора, каквито сѣ биле нѣкога си, защото дѣвойките имъ не жвѣятъ, младѣжите имъ не трупатъ високи копѣ, търговците имъ не купуватъ овце, овчерете имъ нѣматъ голѣми стада и пр. И сичкото това той приписва на леностѣта, която владѣе въ сичка България. Разбира са, че това поетическо мнѣние е здрава и читава лѣжа, която не заслужава нито опровержение. Ако г. Г. е оставилъ грѣблото и ако са е заловилъ

за поезията, то е крива не неговата лѣностъ, а неговата глупостъ, безъ която би можѣлъ да просѣществува и в. „День“, и г. Карапетровъ. Въ стихотворението „Камъ единъ приятель“ ние намираме сѣщата цѣлъ, каквато срѣснихме и въ стихотворението „Камъ самородниятъ поетъ“, т. е. че г. Г. желае да ухапе своятъ приятель и да увеличи своето собствено достоинство, което не е въ сѣстояние нито „да загрми“, „както е то гърмѣло нѣкога си“ изподъ перото на неговиятъ днешни противникъ. Стихотворението „На кѣдѣ?“ е до толкова глупаво и безграмотно написано, щото ние свободно можеме да го упѣтиме камъ свѣщенната рѣка Лета (Нека ни опрости г. Г., че мѣшаме съ сухата проза поетически думи). Въ стихотворението „Какви сме списачи“ г. Г. прилича на онзи чиренъ, които е билъ до толкова безобразенъ, щото са е присмѣлъ на гърнето, че послѣднийото нѣма ухо. Той напада на писателите, че сѣ станале чудни хора и че глѣдатъ „за далече“. По неговото мнѣние, — ако само ние можеме да приѣмемъ неговата миша попара за мнѣние, — българете сѣ длѣжни да не занимаватъ нищо отъ чуждите народи, защото:

Чуждото друго не струва,
Освѣнъ кѣмъ пропасть да тыка;
Отъ това всякий да выка,
Че несѣгласѣе богува.
Полека-лека добръ е
По силы всякой да списа;
Но съ чюждо да го не слиса
Щото катъ крѣпка ще зѣе.

Охъ, боже мили, боже велики! Чудни сѣ и непостижими сѣ твоите закони, а особенно законите на човѣческото развитие! Това твое сѣздание е успѣло вече да са увѣри, че слѣпото подражание на чуждото е убийствено за неговиятъ народъ, а не е могло да разбере, че сѣка глупостъ, ако тая глупостъ да би са родила даже и изъ утробата на Д-ра Богорова, ще да бѣде убийствена даже и за оная редакция, която я е пуснала въ ходъ! Мисалѣта въ стихотворението „Камъ правдата“, която, както ни са чини, е земена на заемъ, е добра, но самото стихотворение не хѣла ни за предъ кумове, ни за предъ сватове, ако г. Г. и да ги калесва да изгонатъ кривдата. Стихотворението „Да не вървамъ ли?“ е нѣжно до най-послѣдната степенъ, ако тая нѣжностъ и да има голѣмо сходство съ „хамалските джѣлѣта“. Дяволъ го знае какавъ ошавъ е наварилъ, а не срамува са да критикува другите! Ние мислиме, че ако са намѣратъ такива читатели, които да прочетатъ стихотворенията на г. Г. съ каквато и да е цѣлъ, то ние ще да посжѣвѣтоваме в. „День“ да препечата на своите страници и поезиите на г. Сапунова III „О българъ-рода“, защото близначетата трѣба да спатъ въ една люлка.

Урѣдникъ (?) на Българското Дружество „Напрѣдъкъ“ въ Виѣна, за приѣмание и поддържаніе въспитанници за учители въ България. Виѣна, Българската печатница на Јанко С. Ковачевъ. 1875. — Подъ горнийото заглавие ние приѣхмѣ тие дни изъ Виѣна една брошурка или Урѣдникъ изработенъ и представенъ отъ основателните членове на българското дружество „Напредокъ“ при отварянието на главното общо сѣбрание отъ 11.23. Майя 1875. Тоя Урѣдникъ, за приѣмание и поддържаніе въспитанници за учители въ България, са е одо-

орилъ и приеждь еднoгласно отъ сжбранието. Урѣдниктътъ е раздѣленъ на слѣдующите отдѣли: I. Какви трѣба да бждатъ воспитанниците. II. Начинъ за избирание на воспитанниците. III. Условия за приеманне на воспитанниците. IV. Поддржка на воспитаниците. V. Длъжности на воспитанниците. VI. Престѣпване на Урѣдниктътъ (?). Нашите читатели знаятъ, че преди нѣколко години са сжсгани въ Виена едно българско дружество подъ име „Напредокъ.“ Цѣлта на това Дружество, както виждатъ читателите и изъ Урѣдникътъ, е да поддржа воспитанници, които, като свършатъ науките си въ нѣкое по-горнио европейско училище, дбждатъ задължени да учителствуватъ въ България. Отъ тоя Урѣдикъ, спорѣдь както ни увѣрява Дружественниятъ свѣтъ, ще да са распртати по нѣколко екземпляра до сички епархиални свѣти изъ България, които ще да иматъ грижата, заедно съ училищните настоятели и учителски свѣти, слѣдь като приематъ позивътъ отъ свѣтътъ на Дружество, да избератъ опредѣленного число ученици. Отъ когато са е сжсоставило това Дружество, до колкото ни е извѣстно, то още не е разнасяло ни най-малката частъ отъ свояго капиталъ за поддржаннето ученици, освѣнтъ за единого ученика, когото издржда лани една година въ Прага. Дружеството има вече на расположенieto си единъ капиталъ, отъ лихвата на когото могатъ да са поддржатъ нѣколко ученика. Сѣки разбира, че цѣлта на това Дружество е благородна. Да са избератъ най-добрите, най-даровитите и най-прилжнитъ ученици и да са пртатъ въ нѣкое по-горнио училище да са приготоватъ за учители, това е колкото достопохвално, толкова и полезно нужно. Преди сичко сѣки единъ народъ трѣба да има добри учители, на които той ще да повѣри най-милото си и най-драгото си, т. е. своите дѣца, които единъ день ще да бждатъ граждане, ще да бждатъ водители на народътъ, ще да бждатъ членове на епархиалните свѣти, ще да бждатъ училищни настоятели и пр. и пр. Оговаряте ли см до сега нашите училища на своего назначение, това ние нѣма да разглѣдаме тука. Нашето намѣрение е да кажеме двѣ думи за изборътъ на учениците, които ще да са приематъ и издржатъ на Дружественни разноски. Урѣдникътъ гласи: „Избираемите трѣба да иматъ предъ видъ народното добро; да внимаватъ добре въ изборътъ, щото избранниятъ да би заслужилъ подлжно благодаренieto на Дружеството и да би можѣлъ да отговори отсетнѣ на надѣждите му — като учитель народень; а, най-послѣ, нека бждатъ справедливи, до колкото са може, въ изборътъ, за да са не поража никакво негодование изъ помежду неизбранните и пр.“ Питание е сега, щатъ ли да са исплнатъ буквально тие предписания? Щатъ ли да бждатъ безпристрастни въ изборътъ, както епархиалните свѣти и училищните настоятелства, така и свѣтътъ на Дружеството? Тие см такива питання, които трѣба да са зематъ подъ сериозно внимание, както отъ единице, така и отъ другите. Оставаме на времето да ни укаже и сега, до колко ние умѣеме да почитаме справедливостта и безпристрастието. Мнозина отъ нашите читатели знаятъ до колко справедливо и безпристрастно см са извршвали по нѣкои мѣста подобни избирания на ученици, поддржавани отъ благодарения! Ние би могли съ пкретъ да укажемъ на нѣколко подобни избори, но сичко оставаме на страна, като желаемъ баремъ за напредъ да не ставатъ подобни неправди. Да са избере еди-чей си синъ, ако и да не е способенъ и достоинъ за благодаренieto, което му са прави, само и само за това, защото е

сина или роднина на еди-кого си съвѣтникъ или училищень
настоятель, а достойните, способните и прилѣжителните ученици
да са изоставятъ и исклучаватъ отъ това благодѣяние, — това
е неправда, вѣщяюща неправда. Капиталътъ на бѣлгарското
дружество „Напредокъ“ въ Виена е събирания отъ волни по-
мощи и подароци, най-повече отъ не твърде богати бѣлгаре, съ-
цѣль, — както видѣхме по-горе, — да са поддържатъ воспи-
танници за учители въ Бѣлгария. Когато е така, то ние сме
дѣлжни да поддържаме съ приходите на тоя капитал само оние
ученици, които единъ день могатъ да бѣдатъ добри, полезни
и достойни учители за своето отечество Бѣлгария. Ние жела-
еме отъ се сърце, щото ревностната дѣятелностъ на Виен-
ското бѣлгарско дружество „Напредокъ“ да бѣде до тол-
кова полезно, до колкото си предполага и то само.

ПОЛЕЗНЫЯ КНИГИ.

- * * * André, Ph. *Eléments de géométrie selon le programme de l'enseignement spécial, à l'usage de toutes les institutions.* In-18, Jésus, VIII + 424 p. Paris.
 * * * Catalan, E. *Manuel de mécanique.* 8-e édition, ornée de gravures dans le texte. In-12, VIII + 122 p. Paris. 1 fr. 50 c.
 * * * Chauvenet, D-r W. A. *Treatise on Elementary Geometry. With Appendice, containing a Collection of Exercises for Students, and an Introduction to Modern Geometry.* 8-vo, p. 368. 10 s.
 * * * Decker, A. *Geometrische Formenlehre.* 2. Aufl. gr. 8. 1/2 Rthlr.
 * * * Ligowski, W. *Erklärung und Formeln der Astronomie m. besondere Rücksicht auf die Nautik.* gr. 8. 12 Ngr.
 * * * Merrifield, C. U. *Technical Arithmetic and Mensuration.* London: Longmans and C. 1872. Тая книга са намятава за оние лица, които сж опознати вече съ аритметиката, но желаятъ да възбोधаватъ и да разширатъ своите знания изъ той предметъ. Аритметиката занимава 183 страници, измѣрението — 64 страници, а прибавлението заключава въ себѣ си таблиците на дивейните и квадратните мѣри, цѣната на монетите и тѣхната тѣжестъ и пр., и отвѣти на различни вопросы, които сж помѣстени въ текстъ. Изложението на аритметиката дава ясно и опредѣлено понятие за основните дѣйствиа; тя съ достаточна пѣзнота обяснява теоритическите положения и пояснява правилата на значително количество примѣри, изъ които по-големата частъ е съставена отъ самиятъ авторъ. Главното достоинство на тая аритметика са заключава въ послѣдната глава, която обяснява приложението на тая наука въ машините, въ работата и въ движението. Въ отдѣльтъ на измѣненіята сж вѣзде сичките полезни правила за нахожданието на плоскостите и на голѣмините и широчините. Въобще той учебникъ заслужва особенно внимание.
 * * * Proctor, R. A. *New Star Atlas,* cr. 8-vo, 5 s. cl.
 * * * Пермскіи, И. *Популярныя лекція естествовѣденія. Лекція 4.* Вильна, in 8°, 23-48 стр. и 8-листа чер.
 * * * Лева, А. *Аритметика для начальныхъ народныхъ училищъ.* Изданіе 3. Сиб., in 8°, 72 стр. Цѣна 10 к.
 * * * Окуневъ Д. *Пнеографъ, какъ способъ изслѣдованія груднаго диханія.* Сиб., in 8°, 1 + 22 стр. и 1 литогр. чертежъ.
 * * * Cotta, R. v. *Die Geologie der Gegenwart.* 3. Aufl. gr. 8. 2 1/2 Rthlr.
 * * * Schmidt, Bernhard. *Das Volksleben der Griechen und das hellenische Alterthum. Erster Theil.* Leipzig. Това счичение заслужава особенно внимание. Гръцките суевѣрія сж описани подпжвно.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Изъ Браила ни молятъ да явиме въ „Знание“, четѣхните патриоти учители сѣ оставиле училището на божи-

ятъ произволъ, защото сж заняти твърде много въ „Книжевното Дружество“. Главната причина, която стои на пътя на училището, безъ никакво сжмѣние, е „Периодическото списание“, което тая година не може да са появи на свѣтъ друго-яче, освѣнъ съ „цезарско съченне.“ Умниятъ, полезниятъ и високоучениятъ материалъ, който ще да влѣзе въ изтѣрсачето на тоя литературенъ гигантъ, изисква такива напѣржения, които не може да ублажи ни самъ Др. Богоровъ съ своето рециново масло.

* Ако искаме да напредне книжницата у единъ народъ, то трѣба да я подпомагаме. У другите народи, освѣнъ дѣто има много читатели и купуватели на книгите, има още и книжевни награди, които не малко улесняватъ печатаннето на добри и полезни книги. Ние ще да укажеме тука на нѣколко по-главни книжни награди, които сж са направиле на французската литература въ миналиятъ и въ настоящиятъ вѣкъ. Расинъ е добилъ награда за една своя книга, Андромакъ, 200 франга, Дидеро за своите философски сжчинения — 600 фр., Латурнъ за преводътъ на „Ноциите мисли“ отъ инглизски езикъ — 400 фр. и само единъ Русо отъ миналиятъ вѣкъ е добилъ за своятъ „Емилъ“ 6000. Тие награди сж отъ миналиятъ вѣкъ. Да видиме сега какви сж най-новите книжевни награди. „Конституциунелъ“ е платилъ на Евгения Сю 110,000 франга за книгата „Вѣнниятъ Юда“, „Journal de deba“ за „Парижските тайни“ — 160,000 франга, на Дюма и на Сю са плаща по 1 и половина фр. за сѣка колонка въ подлистникътъ. Суллие е добилъ за книгата „Дяволски бѣлѣжки“ 50,000 фр., Жоржъ Сантъ е добилъ 500 фр. за една кола, когато е писала статии въ „Revue de die mond.“ Но най-добре са наплащатъ драматическите списания. Скрибъ е ималъ доходъ отъ 4,000,000 франга. Голѣмата опера въ Парижъ плаща на писателите за сжчиненията имъ по 500 фр. за сѣко едно представление, ако то и сто пати да би са представило презъ годината. Комическата опера дава на писателътъ осмата частъ отъ чистата печалба, която остава отъ сѣко едно представление на неговото сжчинение. Има още много книги отъ различно сждржане, които сж добре награждени.

* Човѣческото тѣло са сжстои повече отъ вода, отъ три части вода и отъ една частъ сухи вѣщества. Така наприимѣръ, ако единъ човѣкъ е тѣжакъ 60 оки, то почти 45-те оки сж вода, а 15-те оки сухи вѣщества. Тая вода непрестанно са подновява и мѣнява, — една излиза, а друга дохожда. Сѣки день човѣкътъ изхвърга изъ себѣ си значително количество вода, и то въ видъ на пикния, съ джханнето си, въ видъ на пара, и презъ кожата си. Това количество са мѣнява по годишните времена или по топлината на мѣстото, — дѣто са намира човѣкътъ, — по облѣклото и по работата. Лѣте, или въ топло мѣсто, въ топло облѣкло и послѣ тѣшка работа излиза повече вода изъ кожата и изъ бѣлиятъ дробъ, а зиме или на студено мѣсто — повече съ пикния. Когато сѣди човѣкъ на едно мѣсто, то по-малко вода излиза изъ тѣлото му, а когато работи — повече; но колкото повече вода излиза изъ тѣлото, толкова повече тя трѣба и да са навакса, а това бива не само съ пиение, но и съ ѣденне. Сичките ѣденета иматъ въ себѣ си повече или по-малко вода. Нѣкои иматъ твърде много вода. Така наприимѣръ, бърбойтъ има 75° вода (т. е. въ 100 оки бърбой има 75 оки вода, а само 25 оки сухи храни); зелето има 92° вода, а само 8° храна; брашното има 14° вода; оризътъ 13°; хлѣбътъ 44°; рибата 78°; яйцата 80°; сиренето

40°; мѣкото 80°; говѣждото мѣсо 80°; овчѣето мѣсо 44°. Тие бройове сж срѣдни, защото има риби, сирене и други ѣденета, които иматъ повече вода. Но при сичката тая вода, която са намира въ ѣденетата, ние трѣба да пиеме още или чиста вода, или водено питие, като чорба, чай, пиво, вино и други такива; и то, за да са поддржи здравието, трѣба да са пие чиста вода най-малко три пати толкова, колкото я има въ ѣстетата.

Живакъ. Живакъ са ископава сѣка година повече отъ 60,000 кантара, и то: въ Испания 20,000 кантара, а въ другите части на Европа 2,500 кантара; въ Калифорния 35,000 кантара, а въ Перуанско 3,000 кантара. Отъ тоя живакъ 10,000 кантара са употрѣбляватъ въ Калифорния за обработването на златото и среброто, а въ другите мѣста на Америка 23,000 кантара; въ Европа за сжщата цѣль и за други потрѣби отива 12,000 кантара; въ Китай и въ Япония за сжщите цѣли и за праваннето циннебръ (алена боя) отиватъ до 10,000 кантара, а остатокътъ са употрѣблява за други дрѣбни работи.

ОТЪ РЕДАКЦИЯТА.

Г-пу? въ Цариградъ. Вашата статия не може да бже напечатана, защото не отговаря на програмата ни и защото криете името си.

Г-пу Р. въ Австрия. Не е възможно. Разноските сж голѣми, а ползата е малка.

ОТЪ АДМИНИСТРАЦИЯТА.

Послѣдни пѣтъ молиме нашите препомеранти да бждатъ малко по-внимателни камъ пѣсь и да внесатъ стойността на вѣстникъ „Знание“, въ противенъ случай ние ще бждеме принудени да обявиме имената имъ. Назе е вече срамъ и да молиме. Молиме настоятелите да ни яватъ колкото са може по-скоро и това, желае ли бжгарската публика да са продлжи тоя вѣстникъ или не?

БЖЛГАРСКОТО ДРУЖЕСТВО „НАПРЕДОКЪ“ ВЪ ВІЕНА.

Бжлгарското Дружество „Напредокъ“ въ Виена, което, както е знайно, са основа между малцината наши еднородци тука още въ 1864 г., при учрѣдението си предпоставило е за цѣль да сждѣйствува на народното ни развитие въ просвѣтно отношение. Като сж имале винаги предъ очи тая цѣль, основателните членове на Дружеството неотстъпно сж задѣгале и щатъ да задѣгатъ, по възможности, да сдобиятъ Дружеството съ необходимите вѣществени срѣдства и нравствена ягкость, като единствени условия за нейното достиганне. Камъ това именно сж клониле сички досегашни дѣла на Дружеството, и основателните му членове сж увѣрени, че придобиваннето на тие вѣществени срѣдства и нравствена ягкость са сжстои въ умножението броятъ на дѣйствиелните и помощни членове на Дружеството, което сѣкога е желало и желас да би могло да принади въ броятъ на членовете си сичките наши по-развити и по-богати бжлгаре, дѣто и да би живѣле тие, на които е мило и драго да сждѣйствуватъ за ушжтването на бѣдниятъ нашъ народъ камъ образованието и просвѣщеннето. Това горѣщо свое желание Бжлгарското Дружество „Напредокъ“ сѣкогашъ е изказвало, както и сега са ползува отъ случайтъ да го повтори. Сѣкому е извѣстно, че по-голѣмиятъ брой членове, отъ една страна

ще да подкрѣпатъ дружеството въщественно, а отъ друга ще да му придадатъ една нравствена тежестъ предъ единъ просвѣтенъ народъ, въ срѣдата на когото то намѣри покровителство; а разумѣва са, че веднашъ придобивенното сѣчувствие на този народъ, ще да ни улесни, за да можемо да придобиеме сѣчувствието и на другите просвѣтени народи: тая сполука е единъ голѣмъ придобитакъ за насъ и едно приближение до необходимите условия, що ще спомогнатъ за народното ни развитие. До сега Българското Дружество „Напредокъ“ са е въздръжавало да предприеме и да извърши нѣкое видно дѣло, защото сѣдствата му не позволяваха да направи това. Но сега, когато капиталътъ му са уголѣми, што да може отъ приходътъ му да предприеме нѣщо по цѣлта си, основателните членове на Дружеството зѣха предъ очи оная народна нужда, която между хилядо-хиладите други нужди си сѣ избрале. Още въ пачатото тие узнаха, че народътъ ни, за да са ушѣти камъ положителенъ напредокъ, би трѣбало да начне отъ край своето образование, а именно да си отвори повече първоначални училища, а отворенните да по-добри; а това ни доведе до заключение, че ще да му бждатъ потребни учители, и учители приготвени за първоначално учение. Въ правото това заключение са опредѣли и цѣлта на Дружеството камъ която то едвамъ сега са види въ сила да направи първата си стѣпка, т. е. да започне дѣлото си. Отъ идущето хѣто Дружеството, спорѣдъ сѣдствата си, ще захване да приема ученици, които, слѣдъ като са запознаятъ съ езикътъ, на когото щатъ са учать, щѣ да поставяватъ, ако са може, право въ нѣкое Педагогическо Отдѣление, за да са приготвятъ за учители. Впрочемъ, за да става сичкото това съ пристойниятъ рѣдъ и за да са избиратъ достойни момци за това Дружественно благодѣяние, общото годишно сѣбрание потвърди единъ Урѣдникъ, по когото да са водятъ както избирателите, така и избраниеите. Тоя урѣдникъ ви са непраща, г-не Редакторе, да го обнародвате цѣлъ, безъ измѣна, като оставите да му предшествоватъ горните рѣдове. Дружеството прави това за туй, за да подаде възможность на мнозина да прочетатъ по съ време урѣдникътъ и да са сѣобразятъ съ него, докле то добие прилика, — чрезъ извѣстните у насъ книгопродавници, — да испрати на сѣка община по единъ печатенъ екземпляръ. Най-подиръ, Българското Дружество „Напредокъ“ счете за иотрѣбно да препорѣчи на сички, които би желале да поступатъ въ наука на дружественно благодѣяние, да са не обрѣщатъ камъ него друго-яче, освѣнъ чрезъ своите общини, а послѣдните, слѣдъ като приематъ позвъвъ чрезъ печатътъ и са сѣобразятъ напълно съ урѣдникътъ, да са обрѣщатъ камъ сѣвѣтъ на Дружеството.

Вина, 12/24. Октомври 1875.

Дружественниятъ Сѣвѣтъ.

УРѢДНИКЪ

НА
БЪЛГАРСКОТО ДРУЖЕСТВО
„НАПРЕДОКЪ“

въ Вина, за приемане и поддръжане воспитанници за учители въ България.

Основателните членове на българското Дружество „Напредокъ“ въ Вина, сѣгласно съ §§ 12 и 17 на дружествен-

ните уставн, изработиха и представиха при отварянето на главното общо сѣбрание отъ 11/23. Май 1875., настоящиятъ Уредникъ, за приемане и поддръжане воспитанници за учители въ България, който са одобри и прие едногласно.

I.

Какви трѣба да бждатъ Воспитанниците.

1). Воспитанници за учители ще да са приематъ само Българчета изъ България, Тракия, Македония и Румѣния, които да не сѣ по-млади отъ шеснайсетъ години, нито по-възрастни отъ дваисетъ; да сѣ тѣлесно здрави; да са отличаватъ съ прилѣжание и съ добро нравствено поведение; да сѣ свършили гимназия, или поне да отговарятъ съ познанията си сѣобразно съ VI класъ на Габровското или на Пловдивското училище.

II.

Начинъ за избирание на воспитанниците.

2). Сѣка година въ общото сѣбрание на Дружеството „Напредокъ“ при разгѣждането на бюджета, са рѣшава поддръжанието на единъ, на двама или на повече воспитанници. Това рѣшение трѣба да са подписва непременно на 11/23. Май. 3). Веднага слѣдъ това сѣвѣтъ на Дружеството „Напредокъ“ извѣства рѣшението си съ единъ позвъвъ камъ Епархиалните сѣвѣти, или камъ училищните настоятели и учителски сѣвѣти въ България, за да са погрижатъ за избиранието на опредѣленното число ученици. 4). Като приематъ рѣшението и позвъвътъ отъ сѣвѣта на Дружеството, Епархиалните сѣвѣти, сѣгласно съ училищните настоятелства и учителските сѣвѣти, въ най-ближните свои сѣбрания могатъ да пристѣпатъ до избиранието на кандидати, като са сѣобразятъ напълно съ казанното въ § 1. При това избирателите трѣба да иматъ предъ видъ народното добро; да внимаватъ добре въ изборътъ, што избраниятъ да би заслужилъ напълно благодѣянието на Дружеството, и да би могаль да отговори отсѣтне на надѣждите му — като учитель народенъ, и, най-послѣ, нека бждатъ справедливи, до колкото са може, въ изборътъ си, за да са не поражда никакво негодование изъ помежду неизбранныте. Ако са появятъ повече достойни ученици, то може да са хвърли и жребие. Избиранието трѣба да става най-късно до 10. Юни. 5). Слѣдъ избиранието на учениците, Епархиалните сѣвѣти извѣставатъ писменно сѣвѣтъ на Дружеството „Напредокъ“ въ Вина, за избранните ученици: кои сѣ и отъ каде сѣ, като приключатъ въ писмата си и коние отъ нужните свидѣтельства, както са казва въ § 10. 6). Сѣвѣтъ на Дружеството „Напредокъ“ откакъ приеме писмата на Епархиалните сѣвѣти и разгѣда внимателно свидѣтелствата на учениците, сравнява качествата и успѣхите имъ, и, най-сетѣ, пристѣпа до изборътъ по вишегласно само за онези, които, спорѣдъ способностите и препорѣките си, повече заслужаватъ отрѣденното благодѣяние. 7). Избранныятъ за воспитанникъ ще да са закрил отъ единъ неговъ настояникъ (отговорникъ), който да са задѣлжи писменно предъ мѣстниятъ Епархиаленъ сѣвѣтъ, че е отговоренъ предъ Дружеството за сичките условия и длѣжности, който настоящиятъ Урѣдникъ изиска отъ воспитанникътъ. За настояникъ (отговорникъ) могатъ да са приематъ: баща, братъ, сродникъ или познайникъ. 8). Подиръ отбиранието на воспитанниците, Дружественниятъ сѣвѣтъ са обрѣща камъ Епархиалните сѣвѣти и настояници (отговорници), явява имъ имената на избраните и иска тѣхното испроваждане въ Вина. А сѣвременно Дружественниятъ сѣвѣтъ трѣба да извѣсти презъ Българските вѣстници, кои именно ученици сѣ отбрани и приети. 9). Като приематъ това извѣстие, настояниците (отговорниците) сѣ длѣжни тутакси да снабдатъ учениците, които са намиратъ подъ тѣхното закрилиние, съ нужните дрѣхы поне за една година и съ пѣтни развоски, и като имъ дадатъ едно препорѣчително до Дружественниятъ сѣвѣтъ, да ги ушѣтатъ за Вина.

III.

Условия за приемането на воспитанниците.

10). Избраният и испратеният ученик трябва непременно да са снабдява съ тия: а). Кръстно свидетелство, дадено от настоятелството на черковата, дѣто са е кръстилъ, и въ него ще бѣде казано: народността, въроисповѣданieto, кръстника, и денътъ на рождението и кръщенiето; ще бѣде подписано отъ свѣщенникътъ, който го е кръстилъ и подпечатано съ черковниятъ печатъ. б). Свидѣтелство за прѣсаждане, подписано отъ доктора, който го е прѣсадилъ, и на коя връстъ е станало това. в). Сичките училищни свидетелства, които му сѣ давани на годишните испитания, а особено послѣдното, което е приелъ при свѣршването на гимназияния курсъ, направено рѣдовно и удостоверено съ надѣжните подписи. г). Препоручително отъ настояникътъ (отговорникътъ), който между друго да са обрича, че ако воспитанникътъ презъ времето на учението направи нѣкои грѣшки, да го исклучатъ изъ училището, дѣто го е испроводилъ Дружественниятъ сѣвътъ, или ако воспитанникътъ слѣдъ свѣршването на училището не приема да учителствува въ Бѣлгария, или недонескара на цѣло опредѣленното за учителствованieto време, той (настояникътъ или отговорникътъ) да са задѣлжава да плати на дружеството станалите разноски за воспитанникътъ (спорѣдъ §§ 20 и 21). 11). Който ученикъ нѣма горните свидѣтелства и поручителство, не ще е приетъ. 12). Щомъ като пристигнатъ избраните ученици въ Виена, длѣжни сѣ да са представятъ предъ сѣвътътъ на Дружеството и да му предадатъ своите документи. Тогава Дружественниятъ сѣвътъ, откакъ ги разгѣда, сравни и намѣри сѣгласни съ прѣжните копия, обявява на самите ученици, че тие сѣ законно приети за воспитанници на Дружеството; изслушватъ хните обѣщания, дава имъ приличните сѣвъти и наставления и, най-сетѣ, снабдява ги съ едно препоручително писмо до Директора на училището, дѣто е отрѣдено да са испрататъ.

IV.

Поддръжка на воспитанниците.

13). Степендите на воспитанниците са опредѣлятъ въ общето годишно сѣбрание на Дружеството „Напредокъ“ на 11/23. Майя, като са зематъ предъ очи и послѣдните нужди на воспитанниците: храната, обѣклото, обиталището, книгите, и други нѣкои необходими разноски, както и градътъ и мѣстото, дѣто щатъ да са учатъ. А ще са глѣда да не бѣдатъ по-малко отъ 300, нито по-много отъ 500 фл. на годината. 14). Годишната поддръжка на воспитанниците ще да са прѣдвoся сѣразмѣрно на сѣки три мѣсеца.

V.

Длѣжности на воспитанниците.

15). Сѣки воспитанникъ на Дружеството „Напредокъ“ трябва винаги да има предъ очи цѣльта, за която е повиканъ да са учи — да бѣде учителъ въ Бѣлгария, а спорѣдъ това отъ него са изискава: а) Да са учи прилежно въ училището, каквото да може да добие въ свидетелствата си добри бѣлѣжки изъ сичките предметъи що е училъ; б) Да са влада добре въ училището, извънъ училището и съ другарите си, както прилича на единъ добаръ ученикъ; в) Да явява слѣдъ сѣки три мѣсеца на Дружественниятъ сѣвътъ, какъ отива въ науката и какъ е съ здравieto си; г) Да му испраща бѣлѣжките си за сѣки шестимѣсеченъ испитъ; д) Да посѣщава рѣдовно училището и да са не отдалечава отъ градътъ, въ който са учи, безъ дозволенieto на Дружественниятъ сѣвътъ, или поне безъ знанието на училищниятъ Директоръ. 16). Когато свѣршатъ курсътъ на науката си и си зематъ послѣдните свидетелства, воспитанниците сѣ длѣжни да поблагодарятъ на своите учители, да дойдатъ въ Виена и

да поднесатъ сами послѣдното си училищно свидетелство на Дружественниятъ сѣвътъ, който имъ насочва мѣста за учителствование, дава имъ свое препоручително, снабдява ги съ житни разноски и ги упѣтва за учители въ Бѣлгария. 17). Сѣки воспитанникъ е длѣженъ, слѣдъ свѣршването на науките си, да учителствува поне 5 години на насоченното отъ Дружеството мѣсто въ Бѣлгария. Въ случай, ако нуждата изиска да промѣни мѣстото си въ продължението на петъте години, това може да стане само съ знанието на Дружественниятъ сѣвътъ.

ОБЩИ ЗАБѢЛЖАНИЯ.

VI.

Престѣлвание на Урѣдникътъ.

18). Когато Дружественниятъ сѣвътъ не са сѣобразява напълно съ настоящиятъ Урѣдникъ, той е отговоренъ предъ членовете на Дружеството и подѣлжи подъ изобличения и рѣшенния произнесени въ общите сѣбрания предъ сичките Дружествени членове. 19). Ако нѣкой отъ воспитанниците престѣлжи Урѣдникътъ, то, спорѣдъ степеня на вината, подѣлжи на сѣвъти отъ страната на Дружественниятъ сѣвътъ, на изобличения, на смѣляване благодѣянieto му, и, най-нослѣ, на сѣвѣршено лишение отъ него. 20). Който отъ воспитанниците, по причина на неоправимите си грѣшки, падне въ немилостъ предъ Дружеството и изгуби благодѣянieto си, неговиятъ настояникъ е длѣженъ (спорѣдъ § 10) да исплати на Дружеството сичките разноски, за колкото време са е училъ. 21). Който отъ воспитанниците тутакси послѣ свѣршването на науките си са откаже да учителствува, неговиятъ настояникъ е длѣженъ да исплати на Дружеството станалите разноски за изучаванieto му. Ако ли отказването му станетогава, когато е вече учителствувалъ двѣ-три години, то глобата ще да бѣде платена на половина отъ разноските.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

Настоящиятъ Урѣдникъ, приетъ и одобренъ отъ сичките членове на Дружеството „Напредокъ“ въ общето годишно сѣбрание, потвърденъ съ подписите имъ и съ общиятъ Дружествени печатъ, предаде са на Дружественниятъ сѣвътъ за управление.

Виена, 11/23. Майя 1875.

Членовете на Бѣлгарското Дружество
„НАПРЕДОКЪ.“

ОБЯВЛЕНИЕ.

Превѣлъ сѣмъ и скоро ща да тура подъ печатъ романътъ на Н. Чернишевски „Какво да правиме?“ (Что дѣлать?) Ща да издамъ и отдѣлно обявление, което ще да бѣде раздадено предварително между бѣлгарскиятъ народъ, за да вида ще ли тая полезна книга да намѣри сѣчувствие и ще ли да покрие разноските си.

Букурещъ, 1875.

Михалъ Паничерски.